

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomi

ASOSTS14

2016

Linda Ketola & Nea Lakima-Terkola

LEIKITÄÄNKÖ KIRKKISTÄ?

– lasten osallisuuden kokemuksia liikunnallisen
pihapäivän suunnittelussa ja toteutuksessa

Linda Ketola & Nea Lakima-Terkola

LEIKITÄÄNKÖ KIRKKISTÄ?

- Lasten osallisuuden kokemuksia liikunnallisen pihapäivän suunnittelussa ja toteutuksessa

Opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda lapsille mahdollisuuksia osallisuuteen koko perheen pihapäivän suunnittelussa ja toteutuksessa Salon kaupungissa, Asemakadun päiväkodissa. Opinnäytetyössä pyrittiin luomaan myös perheelle mahdollisuuksia osallisuuteen kutsumalla heidät pihapäivään. Vanhempia pyydettiin vastaamaan lapsuuden leikkejä koskevaan kyselyyn, jotka koottiin opinnäytetyön aikana lehtiseksi Leikitäänkö kirkkistä? – vanhempien pohdintoja lapsuuden leikeistä. Perhe nähdään tässä opinnäytetyössä koostuvan ydinperheen lisäksi isovanhemmista.

Opinnäytetyön tutkimustehtävät olivat, 1. minkälaisia kokemuksia lapsilla on liikunnallisen pihapäivän suunnittelusta ja toteutuksesta, sekä 2. minkälaisia kokemuksia perheellä on osallistumisesta liikunnalliseen pihapäivään.

Opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö, joka pitää sisällään toiminnallisen osuuden ja raportoinnin. Opinnäytetyössä käytetään laadullisia tutkimusmenetelmiä. Aineistonkeruumenetelmänä on osallistuva havainnointi, ryhmähaastattelu ja lomakehaastattelu. Lasten osallisuuden toteutumista tarkastellaan Harry Shierin osallisuuden polku- malliin peilaten.

Lasten kokemuksia tarkastellaan Deweyn ihmiskokemukseen peilaten. Tämän mukaan ihmiskokemusta voidaan tutkia yksilön ja ympäristön välisenä vuorovaikutuksena, jossa keskitytään tarkastelemaan kokemuksia ohjaavaan toimintaan. Opinnäytetyössä pyritään syvempään ymmärrykseen lapsen kokemusmaailmasta hermeneuttisella ajattelulla. Siinä kiinnitetään huomiota ihmisten väliseen kommunikaatioon, erityisesti yksilön kieleen, mutta myös kehollisiin ilmaisuihin.

Opinnäytetyön tavoitteena oli toteuttaa lasten suunnittelema ja toteuttama pihapäivä yhdessä Asemakadun päiväkodin vanhempaintoimikunnan kanssa joulukuun 2016 aikana. Pihapäivä oli yhteisöllinen tapahtuma, jossa palautteiden mukaan sekä lapset, että vanhemmat ja isovanhemmat viihtyivät. Lasten kertoman mukaan pihapäivän toteutus vastasi heidän tekemäänsä suunnitelmaa. Lisäksi aikuiset kokivat positiivisesti, että lapselle luodaan mahdollisuuksia osallisuuteen toiminnan suunnittelussa. Vanhempien lapsuuden leikeistä koottiin nide, joka jäi päiväkotiiin aikuisten käytettäväksi.

ASIASANAT:

Varhaiskasvatus, Lapsen osallisuus, Liikuntakasvatus, Varhaiskasvatuksen pedagogiikka

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of social service

January 2017 | 63

Helena Malmivirta

Linda Ketola & Nea Lakima-Terkola

WOULD YOU LIKE TO PLAY KIRKKIS?

- Children`s experiences of participation to planning and implementation of physical yard event

The purpose of this study was to create possibilities for children to participate with whole family to plan and create a play day at yard in daycare Asemakatu in Salo city. In this study possibilities were created for families by inviting them to a playtime in the yard. The games of their childhood were asked and then gathered in this book which name is Leikitääkö kirkkistä?. The family is seen to consist in this study also grandparents.

The task of the study was 1. To find out what kind of experiences the children had in planning and creating the physical playtime in the yard and 2. What kind of experiences the family had in participating in the physical playtime in the yard.

Our study is a functional study which includes functional part and reporting. In this study the qualitative research methods are been used. A participating observation, a team interview and a form inquiry were used methods. The realization of the Children's involvement is been examined by mirroring Harry Shier's methods.

The experiences of the children are examined by the aspect of Dewey's systematization of human experience scope. Based on this aspect, human experience can be studied by the interaction of individual and environment, examining the action between them. The study aims at a deeper understanding of the child's experiences of the hermeneutical thinking. In hermeneutical thinking attention is paid in communication between people, especially in individuals language and embodied expressions.

The aim of the study was to create a play day at yard, that was planned and accomplished by children. It was carried out in December 2016 together with the parents committee in daycare in Asemakatu Salo. Based on the feedback the play day at yard was a communal happening where the children, parents and grandparents enjoyed. The children said the realization of the play day in yard was as they planned. In addition the adults felt that it was positive for children to participate in planning the play day in yard. The games in parent's childhood were collected in the book. The book was left to daycare to be used.

KEYWORDS:

Early childhood education, Child's participation, Physical education, Early childhood pedagogics

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA	7
2.1 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimustehtävät	9
3 LAPSEN OSALLISUUS	10
3.1 Mitä tarkoittaa lapsen osallisuus?	10
3.2 Lapsikäsite	12
3.3 John Dewey ja ihmiskokemus	13
3.4 Lapsen leikki	16
4 VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGIIKKA	18
4.1 Varhaiskasvatusta ohjaavat valtakunnalliset asiakirjat	18
4.2 Salon varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelma	21
4.3 Varhaiskasvatuksen orientaatioalueista laaja-alaiseen oppimiseen	22
4.4 Lapsen fyysinen aktiivisuus	24
4.5 Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset	25
4.6 Lapsi esiopetuksessa	28
4.7 Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus	30
4.8 Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö	32
4.9 Yksilöllinen perhekäsitys ja isovanhemmuus	33
5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	35
5.1 Toiminnallinen opinnäytetyö	35
5.2 Aineistonkeruu	35
5.3 Aineiston analyysi	37
5.4 Harry Shier - Osallisuuden polku	38
5.5 Pedagoginen suunnittelu ja toiminta lasten kanssa	40
5.6 Joulun avaus- juhla	47
5.7 Leikin käsikirja – Leikitäänkö kirkkistä?	48
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	49
6.1 Lapsen osallisuuden toteutuminen opinnäytetyössä	49
6.2 Lasten kokemusten kertomaa ja pohdintaa	53
6.3 Vanhempien kokemukset Joulun avaus- juhlasta	56

7 POHDINTA	58
7.1 Keinoja lisätä lasten osallisuutta päiväkodissa	58
7.2 Oman työskentelyn arviointi	59

LÄHTEET	64
----------------	-----------

LIITTEET

Liite 1. Vanhemmille ja isovanhemmille lähetettävä kysely lapsuuden leikeistä	
Liite 2. Lupakysely vanhemmille	
Liite 3 Kysely vanhemmille pihapäivään	
Liite 4 Kutsu pihapäivään	
Liite 5. Leikitäänkö kirkkistä? - vanhempien pohdintoja lapsuuden leikeistä	

KUVAT

Kuva 1. Pihapäivän suunnitelmaa lasten piirtämänä	40
Kuva 2. Lapset ideoimassa pihapäivää piirtämällä	43
Kuva 3. Lasten tekemä kyltti rasteille	46

TAULUKOT

Taulukko 1. Pedagoginen suunnitelma toiminnasta lasten kanssa	41
---	----

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössä tarkasteltiin, millä tavoin lapselle voidaan luoda mahdollisuuksia osallisuuteen koko perheen yhteisen pihapäivän suunnittelussa sekä toteutuksessa. Vanhemmat ja isovanhemmat kutsuttiin mukaan pihapäivän toteutukseen. Opinnäytetyön tavoitteena oli toteuttaa lasten suunnittelema ja toteuttama yhteisöllinen tapahtuma. Opinnäytetyön tutkimustehtäväksi muotoutuivat; 1, minkälaisia kokemuksia lapsilla on liikunnallisen pihapäivän suunnittelusta ja toteutuksesta ja 2, minkälaisia kokemuksia perheellä on osallistumisesta liikunnalliseen pihapäivään?

Opinnäytetyön toiminnallinen osuus, eli lasten suunnittelema liikunnallinen pihapäivä toteutettiin Salon kaupungin, Asemakadun päiväkodin vanhempaintoimikunnan järjestämän Joulun avaus –juhlan yhteydessä 1.12.2016. Vanhempaintoimikunta oli vastuussa iltapäivän tarjoiluista ja opinnäytetyömme osuus oli tässä esikoululaisten toiminnallisen ohjelman suunnittelu ja toteutus.

Lasten vanhemmat ja isovanhemmat osallistuivat pihapäivään kutsuttuina. Pyysimme heitä myös vastaamaan kyselyyn omista lapsuuden leikeistä. Leikit koottiin ohjeineen pieneksi lehtiseksi nimeltä ”*Leikitäänkö kirkkistä? – vanhempien ajatuksia lapsuuden leikeistä*”. Lehtinen jäi päiväkodin aikuisten ja lasten käyttöön, toisaalta aktivoimaan varhaiskasvatuksen henkilöstöä muistelemaan omia lapsuuden leikkejään, siirtää kulttuuriperinteitä mutta myös tuottamaan ideoita siihen mitä lasten kanssa voisi yhdessä leikkiä.

Tähän sosionomiopintoihin kuuluvan toiminnallisen opinnäytetyön pääkäsitteitä ovat; lapsen osallisuus ja varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Osallisuudesta voidaan puhua silloin kun lapselle syntyy kokemus, että hän on saanut vaikuttaa, sekä hänelle itselle merkitykselliset asiat ovat myös muiden mielestä merkityksellisiä. Lapsen osallisuuteen vaikuttaa paljolti se, millainen lapsikäsitys kasvattajalla työssään on. Tässä opinnäytetyössä lasten osallisuuden toteutumista tarkastellaan Harry Shierin Osallisuuden polkumallin mukaan. Varhaiskasvatuksen toimintaa ohjaa muun muassa Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja varhaiskasvatuslaki. Opinnäytetyön teoriassa tuodaan esille lisäksi Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset, koska Salon kaupunki on ollut mukana vuodesta 2015 Ilo kasvaa liikkuen- ohjelmassa ja tänä vuonna se on lähtenyt mukaan Salli- hankkeeseen. Näin ollen lapsetkin saivat suunnitella ja toteuttaa liikunnallisen pihapäivän, tuoden hyviä liikuntaleikki- ideoita perheille sekä kasvattajille.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA

Opinnäytetyömme on tehty yhdessä Salon kaupungin, Asemakadun päiväkodin esikouluisten, Majavien kanssa. Majavat ovat 3- 6- vuotiaiden lasten ryhmän, jossa on 16 lasta esiopetuksessa. Asemakadun päiväkotiki on yksi Salon vanhimmista päiväkodeista ja se sijaitsee kaupungin keskustan tuntumassa. Päiväkodissa toimii 4 lapsiryhmää; Majavat, Myyrät, Siilit ja Kimalaiset. Päiväkodin perustehtävänä on järjestää varhaiskasvatusta ja esiopetusta siten, että lapsen on hyvä kasvaa, kehittyä ja oppia turvallisessa ja hyväksyvässä kasvuympäristössä. (Salon kaupunki 2016.)

Uuden valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman tuomien muutoksien myötä, syksyn 2016 aikana Asemakadun päiväkodissa on pohdittu paljon lapsen osallisuutta, ja millä tavoin tätä voitaisiin lisätä. Pohdinnat ovat keskittyneet siihen, missä arjen tilanteissa voidaan luoda mahdollisuuksia osallisuuteen ja mitä konkreettisia keinoja voidaan löytää lisäämään lasten osallisuutta. Tämä edellyttää muutoksia päiväkotikulttuurin toimintatavoissa, suunnitelmallisuudessa sekä aikuisten asenteissa.

Asemakadun päiväkotiki suositteli tekemään opinnäytetyön, joka liittyy jollain tavoin liikuntaan ja lapsen fyysiseen aktiivisuuteen, uuden Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset- julkaisun myötä. Salon kaupunki on ollut mukana valtakunnallisessa Ilo kasvaa liikkuen- ohjelmassa vuodesta 2015 lähtien. Tänä vuonna kaupunki on lähtenyt mukaan Turun Ammattikorkeakoulun Salli-hankkeeseen, jolla pyritään juurruttamaan liikunnallinen toimintakulttuuri kaikkiin Salon päiväkoteihin. Salon kaupungin varhaiskasvatus on ottanut vahvasti liikunnallisen tulevaisuuden suunnan, sillä lapsen fyysisellä aktiivisuudella on positiivisia vaikutuksia tämän kehitykseen ja oppimiseen.

Perheen liikuntatottumuksilla, lapsen kannustamisella ja aikuisen esimerkillä voidaan nähdä olevan suuri merkitys lapsen liikkumiseen. Liikkumisen ja yhdessä tekemisen myötä lapsi opettelee vuorovaikutustaitoja ja saa onnistumisen kokemuksia, mutta harjoittelee myös pettymyksen sietokykyä. Kun lapsi saa suunnitella itse toimintaa, se voi vahvistaa lapsen sisäistä motivaatiota liikuntaan. Tällöin lapsi kokee voivansa vaikuttaa. Näiden ajatusten myötä opinnäytetyömme aihe muotoutui syksyllä suunnitelman laatimisen aikana. Yhdistimme opinnäytetyön aiheen koskemaan lasten liikuntakasvatusta ja lasten osallisuutta uuden varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteiden mukaisesti.

Päiväkodin toimintakulttuuri on kokemassa vahvasti uusia muutoksia, joihin vaikuttavat sekä muutokset varhaiskasvatuksen lainsäädännössä, että uudet 2016 julkaistut varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset. Uuden valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman tuomat muutokset ovat lasten ja vanhempien osallisuuden mahdollistamisessa. Se näkyy muun muassa siten, että huoltajilla ja lapsilla tulee olla yhdessä päivähoiton henkilökunnan kanssa mahdollisuus osallistua toiminnan ja kasvatustyön suunnitteluun sekä kehittämiseen. Yhteinen toiminta vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa henkilöstön työlle tukea. Huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta voidaan lisäksi tukea yhteistyön kautta. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2016, 25.)

Keväällä 2010 tehtiin kyselytutkimus lapsen osallisuudesta (pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämissyksikkö VKK-Metro) pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Tutkimukseen vastasi noin 4000 päiväkodeissa työskentelevää kasvattajaa. Tutkimustuloksissa vastaajilta kyseltiin lasten mahdollisuuksia osallistua mukaan päiväkodissa tapahtuvaan toiminnan suunnitteluun. Tutkimuksessa ilmeni 1-6- vuotiaiden ikäluokassa, että lapset saivat enemmän osallistua suunnittelun arviointiin, kuin itse toiminnan toteutukseen. Suunnittelu tapahtui siis pääosin aikuisjohtoisesti. (Leinonen ym. 2010, 19–20.)

Uusimpien tutkimustulosten mukaan lapset liikkuvat liian vähän suhteessa siihen, mitä heidän suotuisa terveys ja kehitys vaatisi (mm. LATE-tutkimus). Tämän vuoksi tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota liikunnan määrään sekä laatuun. (Pönkkö & Sääkslahti 2016, 138.) Lasten terveyttä tutkivassa LATE- tutkimuksessa selvitettiin kysymällä muun muassa huoltajilta, kuinka monta tuntia päivässä lapsi yleensä arkisin ja viikonloppuisin ulkoilee, leikkii ulkona tai harrastaa liikuntaa. Tutkimuksessa saatiin selville, että 12 % kolmevuotiaista ja 6 % viisivuotiaista liikkui alle 2005 vuonna asetetun Varhaiskasvatuksen liikunnan suositusten kahden tunnin vähimmäismäärän. (THL 2010, 104.) Syyskuun 2016 alussa julkaistiin uudet varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset, joiden mukaan lapsen tulisi liikkua vähintään kolme tuntia päivässä. (Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 5).

2.1 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimustehtävät

Opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda mahdollisuuksia Salon kaupungin Asemakadun päiväkodin esikouluikäisille lapsille liikunnallisen pihapäivän suunnitteluun ja toteuttamiseen. Tavoitteena oli toteuttaa yhdessä lasten kanssa yhteisöllinen tapahtuma, pihapäivä, mihin kutsuttiin heidän vanhemmat ja isovanhemmat. Vanhemmille ja isovanhemmille luotiin mahdollisuuksia osallisuuteen päiväkodin toiminnassa kyselyn avulla, jonka tavoitteena oli herätellä heidän ajatuksiaan omista lapsuuden leikeistä. Saaduista vastauksista koottiin ”*Leikitäänkö kirkkistä?- vanhempien ajatuksia lapsuuden leikeistä*” -lehtinen. Mielestämme lapselle tulisi luoda mahdollisuuksia osallisuuteen monilla eri tavoin. Opinnäytetyössämme lasten osallisuus liittyi fyysiseen aktiivisuuteen, jonka vuoksi lapsia pyydettiin suunnittelemaan liikunnallinen pihapäivä.

Opinnäytetyön tutkimustehtäväksi muotoutuivat; 1., minkälaisia kokemuksia lapsilla on liikunnallisen pihapäivän suunnittelusta ja toteutuksesta ja 2., minkälaisia kokemuksia perheellä on osallistumisesta liikunnalliseen pihapäivään?

Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä on keskeistä oman toiminnan prosessin arviointi. Toiminnalliselle opinnäytetyölle on ominaista, että siitä syntyy jokin lopputuotos (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9). Opinnäytetyössä lopputuotoksena oli uuden varhaiskasvatuslain ja suunnitelman mukainen lasten suunnittelema ja toteuttama pihapäivä. Onnistumista arvioimme kuulemalla lasten kokemuksia liikunnallisen pihapäivän suunnittelusta ja toteutuksesta. Toisena lopputuotoksena koostimme aiemmin mainitun ”*Leikitäänkö kirkkistä?*”- lehtisen.

Oman toiminnan reflektointi keskittyi muun muassa siihen, onnistuimmeko luomaan lapsille riittävästi mahdollisuuksia osallisuuteen suunnittelun ja toiminnan aikana, mikä oma roolimme oli toiminnassa ohjaajana, onnistuimmeko ottamaan suunnittelussa riittävän hyvin lasten ideat huomioon ja osasimmeko riittävän selkeästi ja monipuolisesti kysyä lapsilta heidän kokemuksistaan suunnittelutilanteessa.

Opinnäytetyö toteutettiin vuoden 2016 syksyn toimintakauden aikana. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys hahmottui kesän ja syksyn aikana, jonka pohjalta laadittiin opinnäytetyön suunnitelma. Tämän jälkeen haettiin ja saatiin Salon kaupungilta tutkimuslupa. Opinnäytetyön toiminnallinen osuus ajoittui marras-joulukuun vaihteeseen ja raportointi tapahtui joulukuussa.

3 LAPSEN OSALLISUUS

3.1 Mitä tarkoittaa lapsen osallisuus?

Kestävälle ja demokraattiselle tulevaisuudelle perustan luovat aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen sekä vaikuttaminen. Inklusiivinen toimintakulttuuri tarkoittaa sitä, että kaikessa toiminnassa edistetään osallisuutta, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 30). Tämän toteutuakseen, yksilöllä pitää olla taitoa sekä halua osallistua yhteisiin toimintoihin sekä saada luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiin. Lapsella on oikeus vaikuttaa omaan elämäänsä vaikuttaviin asioihin, sekä tulla kuulluksi. Varhaiskasvatuksen yksi monista tehtävistä on tukea sekä lapsen oma-aloitteisuutta että hänen kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja vahvistaa aloitteisiin vastaaminen, arvostava kohtaaminen sekä heidän ajatustensa kuuntelu. Lapset oppivat vuorovaikutustaitoja, päästessään suunnittelemaan, toteuttamaan sekä arvioimaan toimintaa yhdessä aikuisten kanssa. He oppivat myös luottamuksen merkityksen sekä yhteisiä sopimuksia ja sääntöjä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Lapsilla muodostuu vaikuttamisen ja osallistumisen kautta käsitys omasta itsestään, joka kasvattaa hänen itseluottamusta sekä muokkaa tarvittavia sosiaalisia taitoja. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 24.)

Varhaiskasvatuslaissa säädetään lapsen ja vanhemman osallisuudesta. Osallisuus koskee varhaiskasvatuksen suunnittelua ja toteutusta sekä arviointia. Varhaiskasvatussuunnitelmaessa, toteuttaessa ja arvioitaessa tulee huomioida lapsen mielipide ja toivomukset, hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla. Lapsen lisäksi tämän vanhemmille ja huoltajille on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Laissa säädetään erikseen, että vanhemmille tai huoltajille tulee järjestää säännöllisesti mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. (Varhaiskasvatuslaki 580/2015, 7b§.)

Lapsen osallisuuden tavoitteina ovat lasten elämän kannalta mielekkäiden ratkaisujen toteutuminen, sekä yhteisöllisyyden ja yhteisöön kuulumisen tunteen lisääntyminen. Osallisuudella tavoitellaan myös lapsen itsetunnon vahvistamista, syrjäytymisen ennal-

taehkäisyä, vastuuseen kasvamista, sekä oman elämän hallinnan ja mielekkyyden lisäämistä. Lapsi tulisi nähdä ainutlaatuisena yksilönä, jolla on oma tahto ja lukuisia vahvuuksia. (Järvinen & Mikkola 2015, 14.)

Osallisuus on vastavuoroista toimintaa, joka koostuu oikeudesta saada tietoa itseä koskevista suunnitelmista ja niiden perusteluista, mutta erityisesti kyse on mahdollisuuksista ilmaista omia mielipiteitä ja vaikuttaa asioihin. Toisin sanoen osallisuus rakentuu vuorovaikutuksessa toisiin lapsiin ja aikuisiin. Osallisuutta voidaan kuvata portailla, jossa alimmalla portaalla ollessaan yksilöllä on vain vähän mahdollisuuksia vaikuttaa asioihin, jos laisinkaan. Mitä korkeammalle yksilö kiipeää portaikossa, sitä enemmän hänellä on vaikuttamisen mahdollisuuksia. Portaiden ylös kiipeäminen kuvaa lapsen omaa kokemusta. Jos lapselle ei synny kokemus siitä, että hänelle tärkeät asiat ovat tulleet kuulluiksi ja ne ovat merkityksellisiä toisille, ei osallisuus ole toteutunut. Lapsen osallisuuden toteutuminen edellyttää kasvattajalta sitä, että hän kuuntelee lasta ja ottaa hänen mielipiteensä huomioon. Lapsella on myös oikeus olla osallistumatta. Lapsen tulisi saada kokea, että hän on aktiivinen toimija omassa elämässään, sillä hänen hyvinvointi on riippuvainen tästä kokemuksesta. (THL 2016b; Järvinen & Mikkola 2015, 17.)

Osallisuus on tunne siitä, että kuuluu joukkoon ja voi vaikuttaa asioihin. Lapsen suhde osallisuuteen on loppujen lopuksi hyvin käytännöllinen. Lasten liikunnassa osallisuus voi olla esimerkiksi sitä, että lapset voivat itse keksiä, suunnitella ja toteuttaa omaa toimintaansa ja aikuinen ei pyri kieltämään leikkiä turvallisuuteen vedoten. Lapsi voi suunnitella tapahtuman kulun, laatia säännöt ja leikin keston. Lapsen osallisuus voi näkyä myös pelkästään liikuntaleikin suunnitelmavaiheessa, mikäli lapsi ei itse halua osallistua sen toteutukseen. Osallisuus ei siis merkitse pelkkää osallistumista toimintaan, vaan siinä tuodaan lapsen oma ääni kuuluvaksi. (Pulli 2013, 15; Järvinen & Mikkola 2015, 17.)

Osallisuus vaatii muutoksia työyhteisössä, jossa tulee tarkastella mitä lapsen osallisuus merkitsee omassa työssä. Se vaatii uusien toimintatapojen opettelua ja usein myös kasvattajan olemassa olevan lapsikäsitteiden muuttamista. Lasten kanssa yhdessä suunnittelemisen vaatii uusia rutiineja, riittävästi aikaa sekä kuunnella, että olla aidosti läsnä. Kyse on aktiivisesta vuorovaikutuksesta. Lasta saa ja pitää auttaa, koska lapsen osallisuus ei merkitse yksipuolista oma-aloitteisuutta ja yksin pärjäämistä. (Järvinen & Mikkola 2015, 17.)

3.2 Lapsikäsitelmä

Kasvattajan näkemys lapsesta pohjautuu hänen ihmiskäsitykseensä ja mielikuviin lapsesta ja lapsuudesta. Ihmiskäsitys on yhteydessä aikaan, paikkaan ja kulttuuriin, jossa ihminen elää. Holistinen ihmiskäsitys näkee lapsen ja hänen kehityksensä kokonaisvaltaisena siten, että lapsen mikä tahansa keho, ajattelua, tunteita, elämäntilannetta sekä ihmissuhteita koskeva asia vaikuttaa aina kaikkiin lapsen olemuspuoliin. Holistisessa ihmiskäsityksessä voidaan ajatella, että ihmistä ei voida käsittää ilman maailmaa, jossa hän elää. (Koivunen 2009, 138 – 139; Rauhala 2005, 33.)

Oma näkemysemme lapsesta pohjautuu holistiseen käsitykseen ihmisestä, jossa lapsi tulee nähdä kokonaisvaltaisena yksilönä ja huomioida hänen luontainen tapansa toimia ja oppia. Lapselle ominainen tapa toimia on tutkia ympäristöä kaikkien aistien avulla. Aikuisten tulee tällöin muokata ympäristöä ja luoda puitteet lapsen oppimisen tueksi. Lapselle tulee jatkuvan ohjauksen ja neuvomisen sijaan antaa tilaa omille ajatuksille ja oivalluksille. Koemme, että aikuinen on olemassa lasta varten, tukemassa ja ohjaamassa oikeaan suuntaan, hänen kasvaessaan ja kehittyessään päiväkodissa kohti koululaista. Lapsuus on itsessään itsearvo.

Lapselle ominaisia tapoja toimia ja ajatella ovat leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen sekä eri taiteen alueisiin liittyvä ilmaiseminen. Lapsen toimiessa itselle luontaisella tavalla, hän ilmentää omaa ajatteluaan ja tunteitaan, joka vahvistaa hänen hyvinvointiaan ja käsitystä itsestään sekä lisää hänen osallistumismahdollisuuksiaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 20.)

Lapsen ymmärtäminen aikuisen näkökulmasta avautuu, kun aikuinen sisäistyy lapsen maailmaan ja ymmärtää lapsen erilaisen ja omintakeisen tavan ilmaista itseään. Jotta tähän päästäisiin, tarvitaan menetelmiä, jotka edesauttavat lasta ilmaisemaan itseään. Menetelmiä voi esimerkiksi olla lapsen haastattelut, piirtäminen ja valokuvaaminen. (Anttinen ym. 2016, 27.) Piia Roos (2016) kertoo väitöskirjatutkimuksessaan, että taiteellisuus voidaan nähdä lapsilähtöisenä näkökulmana, joka kunnioittaa lapsen tapaa olla maailmassa. Piirtäminen on lapselle luonteva tapa kertoa kokemuksistaan, ympäröivästä maailmasta ja itsestään, ja sen avulla aikuinen näkee millä tavoin lapsi hahmottaa maailmaa. Piirtämisen avulla voi olla helpompaa antaa asialle muoto, sillä tällöin kieli ei ole rajoitteena, jos puhuminen on lapselle hankalaa. Lapsi voi piirtäessään keskittyä pohtimaan asioita, ja tarvittaessa kuvan piirtämistä voi aina jatkaa ja täydentää

myöhemmin. Piirroksen lopputulokseen vaikuttaa muun muassa lapsen mielikuvitus, mieltymykset, taito piirtää ja kiinnostus piirtämistä kohtaan. Lapsen piirrokseseen liittyy aina merkityksiä, mutta se ei kerro koko totuutta lapsen näkemyksistä, jos lapsella ei ole esimerkiksi motivaatiota piirtämiseen. (Roos 2016, 28–29.)

Lapsen haastattelussa lapsi on itse paras asiantuntija kertomaan omasta elämästään ja kokemusmaailmastaan. Lähtökohtana haastattelussa tulee pitää sitä, että tavoitetaan lasten kokemuksia heidän omista lähtökohdistaan, eikä aikuisuuden määrittämänä. Haastattelumenetelmistä strukturoimaton haastattelu jättää tilaa lapsen omalle kerrokselle, etenkin jos haastattelussa on ainoastaan valittu keskustelun aihe, eikä kysyä yksittäisiä kysymyksiä. Haastattelussa aikuisen tulisi välttää mahdollisimman pitkälle lapsen johdattelua, eikä korostaa heidän keskinäistä valtasuhdetta. Haastattelun aiheet olisikin hyvä liittää lapselle tuttuihin arjen kokemuksiin ja huomioida lapsen ikä ja kielelliset valmiudet. Lapsen haastattelutilanne on aina kontekstisidonnainen, jolloin tietyssä hetkessä kerrottu kokemus saa tietyn muodon ja kuvauksen. Kun lapselta kysytään uudelleen toisella kertaa asiasta, kuvaus todennäköisesti muuttuu muotoaan. Tilanteeseen voi vaikuttaa myös se, haastatellaanko häntä itselle ominaisen tavan, leikin lomassa vai jossain erillisessä tilanteessa. (Roos 2016, 30–33.)

Lapsi on synnynnäisesti utelias, hän haluaa oppia koko ajan uusia asioita ja harjoitella erilaisia taitoja. Lapsi oppii jatkuvasti huomaamattaan asioita, toimiessaan vuorovaikutuksessa ympäristön ja toisten ihmisten kanssa. Lapsi oppii asioita parhaiten ollessaan itse aktiivinen, sekä kiinnostunut asiasta. Silloin kun lapsi saa toimia mielekkäällä ja merkityksellisellä tavalla, lapsi voi kokea onnistumisesta ja oppimisesta iloa. Lapselle tulee antaa mahdollisuus tutkia, tehdä aloitteita, ilmaista ajatuksiaan sekä valita toimintojaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 18.)

3.3 John Dewey ja ihmiskokemus

Lapsi oppii parhaiten omien toimintojensa ja kokemusten avulla, havainnoimalla ja ratkaisemalla konkreettisia ongelmia. Lapset tuovat omassa toiminnassaan muiden kanssa esille omia yksilöllisiä piirteitään ja erottuvat näin joukosta. John Dewey:n mukaan kasvatusta on sosiaalinen prosessi, jonka tavoitteena on laajemmin kehittää lapsista kriittisesti ajattelevia yhteiskuntakelpoisia kansalaisia, saavutettujen kokemusten uudelleen järjestelyllä ja muovaamisella. (Dewey 1957, 7–8, 39.) Deweyn mukaan ihmisen kokemuksen tutkimisessa on avainasemassa lapsen kehitys ja sen tutkiminen. Ihminen voi-

daan nähdä olentona, joka kehittää kokemustaan kartuttamalla erilaisin tavoin toisten ihmisten kokemusvarantoja. Dewey on esittänyt, että ihmisen kokemusta tulisi tarkastella käsitteiden yllyke, tottumus, halu, muisti, mielikuvitus, äly, kielellinen merkitys, tietoisuus ja tieto avulla. Ihmiskokemusta voidaan tutkia yksilön ja ympäristön välisenä vuorovaikutuksena, jossa keskitytään tarkastelemaan kokemuksia ohjaavaan toimintaan. Siinä tutkitaan, miten kokeminen kehittyy toiminnassa näyttäytyvien jännitteiden vaikutuksesta. (Alhanen 2013, 79–80.)

Pienen lapsen ympäristöstä saamat erilaiset ärsykkeet luovat yllykkeitä, jotka herättävät tuntemuksia ja lisäävät kehon liikkeitä. Toisin sanoen, puutteen tuntemuksesta esimerkiksi nälästä seuraa epämiellyttävä olotila, joka lisää levottomuutta. Nälän tyydyttäminen vaatii kykyä vastavuoroiseen toimintaan. Kun aikuinen vastaa lapsen tarpeisiin, lapsi kartuttaa kokemuksiaan liittyen nälkään, syömiseen ja siitä seuraavan tyydytykseen. Lapset ovat luonnostaan uteliaita ja aktiivisia kokeilijoita, joiden synnynäiset taipumukset ohjaavat heidät pienestä pitäen kokeilemaan omia kykyjään, sekä tutkimaan ympäristöä. (Alhanen 2013, 82–83.) Deweyn mukaan ihminen tarvitsee kokemustensa jäsentämiseksi vakiintuneita tottumuksia, joiden avulla hän pystyy myös hallitsemaan toimintaansa. Lapsen osallistuessa yhteistoimintaan hän tottuu muokkaamaan ja yhdistämään erilaiset yllykkeet hallituiksi teoiksi, joilla hän vastaa ärsykkeisiin. Silloin kun teko lisää lapsen toimintakykyä hänen omassa ympäristössään, tämä tapahtumakulku synnyttää vakiintuneen tottumuksen. Lapsen kokemukset ja toiminta rakentuvat myöhemmin näiden tottumusten varaan. (Alhanen 2013, 86–87.)

Yllykkeet ovat kokemuksen muutosten käynnistäjiä. Kun yllykkeen toiminta estyy tai ihminen joutuu pidättelemään toimintaa, se synnyttää ihmisessä halun. Tämä synnyttää muutoksia yksilön ja ympäristön välisessä vuorovaikutuksessa. Toisin sanoen, halu muuttaa kokemusta. Halu voidaan nähdä pyrkimyksenä saattaa toiminta päätökseen. Lapsi on usein riippuvainen muiden toiminnasta, eikä näin ollen pysty toteuttamaan kovin usein yllykkeitään. Lapsen halut muodostuvat sosiaalisen ympäristön ohjauksessa, jossa lapsi oppii yhteisönsä toimintatavat ja niihin sisältyvät päämäärät ja arvostukset. Ihmisen halut muuttuvat kokemuksen ja toiminnan edetessä. (Alhanen 2013, 91–93.) Dewey näkee, että ihmisen muistin tehtävänä on säilyttää kokemukset sellaisessa muodossa, että hän voi käyttää niitä hyödyllisesti myöhemmin. Ihminen muistaa kokemuksista asioita, jotka kokee merkityksellisiksi. Uudet kokemukset rakentuvat aiempiin kokemuksiin, joka auttaa ihmistä toimimaan uusissa tilanteissa kokemusten ohjaamana. (Alhanen 2013, 94–95.)

Silloin kun ihminen käyttää omia muistojaan kokemusten muunteluun toisenlaiseksi, ne ovat mielikuvituksen käytössä. Mielikuvituksen avulla lapsi värittää omia kokemuksiaan, koska muutoin hän ei pysty yleensä toteuttamaan toiminnassaan omia toiveitaan. Tämän vuoksi lapsen mielikuvitus on aikuisen mielikuvitusta paljon voimakkaampi. Lapsi ammentaa leikkiessään mielikuvituksen ja aineistonsa leikkiin omasta kasvuympäristöstään. Mielikuvituksen ja kokemusten muuntelun avulla lapsi oppii hiljalleen enakoimaan omaa toimintaansa ja asettamaan vanhoja asioita uusiin yhteyksiin. (Alhanen 2013, 96–97.) Ihmisen toiminta ja kokeminen on kytköksissä älylliseen ajatteluun, jossa on kyse siitä, että yksilö alkaa hahmottaa erilaisia syy- seuraussuhteita, omien tekojensa ja niiden seurausten välisiä yhteyksiä. Kokemusten avulla lapsi oppii havainnoimaan laajemmin erilaisia yhteyksiä eri asioiden välillä, ja päättämään kuinka asioista seuraa toisia asioita, sekä kuinka niitä itse voi muuttaa. Deweyn mukaan älyllisyys on kokonaan kokemussidonnaista. (Alhanen 2013, 100–101, 103.)

Ihmisen kokemukset ovat muokkautuneet eri sukupolvien saatossa, eri tapojen ja olosuhteiden kautta. Kokemuksia muokkaavat olennaisesti aiempien sukupolvien ihmisten kokemuksilleen antamat monimutkaiset ja kerrokselliset merkitykset sekä merkityksiä ilmaiseva kieli. Dewey näkee merkitysten olevan toiminnan ja erityisesti yhteistoiminnan välineitä, sillä merkityksellä on aina jokin tarkoitus osana ihmiselämää. (Alhanen 2013, 107–108.) Yhteistoiminnan avulla lapsi alkaa käsittää toisten ihmisten toimintaa. Kielen avulla lapsi pystyy ilmaisemaan omia kokemuksiaan ja kuuntelemalla muita hän kykenee hahmottamaan, miten toiset kokevat tietyn tilanteen. Ihmisen joutuessa uusiin tilanteisiin, hän saa uusia kokemuksia jotka laajentavat, kaventavat tai muuttavat jo olemassa olevia merkityksiä. (Alhanen 2013, 112.)

Mieli on ihmisen omaksumien merkitysten muodostama järjestelmä, jonka avulla hän käsittelee kokemaansa. Usein ihmismieli toimii tiedostamattomasti, sillä moni asia ympäristössä tulee merkitykselliseksi, vaikkei siihen kiinnittäisi minkäänlaista huomiota. Ihmisen tietoisuus on sidottu toimintaan ja siihen tilanteeseen, jossa toiminta tapahtuu. Tietoisuus vahvistuu yleensä silloin, kun toimintaa vaatii enemmän ponnisteluja. Tietoisuuden toiminnan ja olosuhteiden hahmottamisen lähtökohtana ovat aiemmin omaksutut merkitykset. (Alhanen 2013, 116–117.) Ihmiskokemus kehittyy parhaiten ihmisten välisessä kommunikaatiossa ja vuorovaikutuksessa, jossa yhteisön jäsenet voivat siirtää uusille jäsenille monipuolisesti ja syvällisesti omia kokemuksiaan. Kommunikaatio luo yhteisöllisiä merkityksiä yksilöllisten kokemusten välille ja selkiyttää yksilöiden kokemuksia. (Alhanen 2013, 119.)

John Dewey'n kokemukset filosofiset ajatukset avaavat mielestämme hyvin lapsen kokemusmaailmaa. Työskennellessämme pienten lasten kanssa, voimme havaita päivittäin kuinka aidosti lapset pohtivat ihmettelemällä ääneen asioiden välisiä suhteita ja merkityksiä. He oppivat jatkuvasti Dewey'n kasvatustilafilosofian mukaisesti - Learning by doing - eli tekemällä oppien. Tämän mukaan oppimisessa ei ole tärkeää olennaista irrallisten tietojen muistaminen vaan se, miten tietoa hankitaan. Kaiken lähtökohtana on toiminta, jonka yhteydessä ajattelu ja ideat syntyvät. Oppimisen tulisi näin ollen tapahtua toiminnan, kokemusten ja reflektiivisen ajattelun avulla. (Rinne, Kivirauma & Lehtinen 2004, 153.)

Opinnäytetyössä tarkastellaan lasten kokemuksia Dewey'n ihmiskokemukseen peilaten. Ihmiskokemuksesta voidaan tutkia yksilön ja ympäristön välisenä vuorovaikutuksena, jossa keskitytään tarkastelemaan kokemuksia ohjaavaan toimintaan. Opinnäytetyössä kokemuksia tarkasteltiin havainnoimalla lasten tapaa toimia yksilönä ja osana ryhmää. Lasten työskentely tapahtui heille ominaisessa oppimisympäristössä päiväkodissa, leikkien ja piirtäen. Lapset toimivat vuorovaikutuksessa vertaisten ja aikuisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa lähtökohtana oppimiselle ovat lasten osaaminen, heidän mielenkiinnon kohteensa sekä aiemmat kokemukset. Parhaiten lapset oppivat silloin, kun he tuntevat olonsa turvalliseksi. Oppimista edistävät myönteiset vuorovaikutussuhteet sekä tunnekokemukset. Leikki on lapsen oppimiselle merkityksellistä. Leikkiessään lapset ovat motivoituneita. Se on iloa tuottavaa toimintaa, jonka avulla lapset oppivat monia taitoja sekä samanaikaisesti omaksuvat uutta tietoa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 20.)

3.4 Lapsen leikki

Lapsi ilmaisee tunteitaan, ajatteluaan ja tapojaan toimia, leikkimällä, liikkumalla ja tutkimalla. Lapset oppivat erilaisia taitoja leikkiessään, etenkin silloin kun he ovat vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa. Lapsen uppoutuessa leikkiin hän oppii toimimaan pitkäjänteisesti, sekä keskittymään. Jokaisen lapsen kokemusmaailma on hyvin erilainen leikkiessä. Toisen lapsen leikkitalanne ei välttämättä ole toiselle lapselle leikkiä. Lapsen vertaisryhmä ja lapsen ikä vaikuttavat leikin kulkuun olennaisesti. Lapsi käyttää kaikkea kokemaansa, näkemäänsä ja kuulemaansa leikkinsä aineksina. Kaikki, mikä näkyy leikissä, on lapselle todellista ja merkityksellistä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 20–21; Järvinen & Mikkola 2015, 48.)

Lapsen leikkiin on kiinnitetty nykypäivänä entistä enemmän huomiota, koska sillä on yhteys lapsen oppimaan oppimiseen. Oppimiskäsitys on muuttunut ja siinä korostetaan oppimisen vuorovaikutuksellisuutta, kokonaisvaltaisuutta ja toiminnallisuutta. (Järvinen & Mikkola 2015, 48.) Vaikka lapsen leikki liitetään varhaiskasvatuksessa yleensä lapsen kehitykseen, oppimiseen ja aikuisuudessa tarvittavien taitojen harjoitteluun, leikki tulee kuitenkin nähdä eritasoisena luovana toimintana. Leikissä lapsi saa itse vapaasti vaikuttaa asioiden kulkuun ja käyttää valtaa, sillä hänellä on harvoin tähän mahdollisuuksia maailmassa, jossa aikuiset pääasiassa ohjaavat toimintaa. Lapsi nauttii mahdollisuudesta saada toimintaa aikaiseksi ja käyttää omaa mielikuvitustaan. (Järvinen & Mikkola 2015, 46.)

Leikki on yksilön vapaaehtoista ja kuvitteellista toimintaa, joka erottuu muusta elämästä. Lapsi oppii leikkiessään yhteistoimintaa, ongelmanratkaisutaitoja, esineiden käsittely- ja toimintatapoja, sääntöjä sekä tunteiden säätelyä. Leikki on välttämätöntä lapsen sosiaaliselle, emotionaaliselle sekä kognitiiviselle kehitykselle, sillä se opettaa myös ymmärtämään sosiaalista vuorovaikutusta ja vastaanottamaan empatiaa toisilta lapsilta. Leikin avulla lapsi saa tuntea kuuluvansa yhteisöön ja hän voi kuvata oman sisäisen ja ulkoisen maailmansa tapahtumia. (MLL 2016b.)

Erilaiset ulkoleikit kehittävät lapsen kehon hallintaa, sekä edistävät sosiaalista kanssakäymistä (MLL 2016). Pihalla leikitään usein yhdessä suuremman lapsijoukon kesken. Viisivuotias lapsi alkaa kiinnostua sääntöleikeistä, joille on ominaista vuorottelu ja tietty kaavamaisuus. Leikin säännöt opitaan yleensä vanhemmilta lapsilta tai ne sovitaan yhdessä leikin yhteydessä. Ulkoleikit vaativat usein fyysistä ponnistelua. Fyysisten aktiviteettien on nähty olevan yhteydessä lasten lihasten toimintaan sekä neurologiseen kehitykseen. (Nurmi ym. 2006, 61–62.) Lapsen fyysisellä leikillä on vaikutuksia lisäksi lapsen motoristen taitojen kehittymiseen (Jeffrey Trawick-Smith 2014, 3). Kasvattajien tulee tietoisesti luoda, ylläpitää ja uudistaa leikkiympäristöä, sillä se on olennainen osa varhaiskasvatusta. Ympäristön suunnittelussa, tulee ottaa huomioon lasten ajankohtaiset kiinnostuksen kohteet, ikä ja kehitys. Ympäristön ylläpitämiseen ja uudistamiseen on tärkeää ottaa lapset avuksi, jokainen oman kykynsä mukaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 22.)

4 VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGIIKKA

4.1 Varhaiskasvatusta ohjaavat valtakunnalliset asiakirjat

Varhaiskasvatustalaki asettaa varhaiskasvatuksen tavoitteiksi, että kasvatuksen tulee edistää lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia. Lisäksi sen tulee tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, sekä koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset toteuttaen lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön liittyvää monipuolista pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen tulee varmistaa, että lapsella on kehittävä, terveellinen, turvallinen ja oppimista edistävä varhaiskasvatusympäristö, joka tunnistaa ja vastaa lapsen yksilöllisen tuen tarpeeseen. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on lisäksi turvata mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet ja kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja. Lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi toimitaan yhteistyössä lapsen ja tämän huoltajan kanssa ja tuetaan tarvittaessa huoltajaa kasvatustyössä. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. (Varhaiskasvatustalaki 36/1973, 2a§.)

Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet toimivat varhaiskasvatuksen ohjauksen välineenä ja sen tavoitteena on edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteuttamista koko Suomen maassa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteena on lisätä varhaiskasvatushenkilöstön ammatillista tietoisuutta, mutta myös moniammatillista yhteistyötä eri palvelujen kesken, joilla tuetaan lasta ja perhettä ennen lapsen koulunmenoa. Varhaiskasvatussuunnitelman yksi tärkeimmistä tavoitteista on lisätä vanhempien osallisuutta lapsensa varhaiskasvatuksen palveluissa. Kunnan tulee tarkentaa omat strategiset linjaukset, joiden avulla perheille järjestetään tarvittavat varhaiskasvatuksen palvelut. Kasvatus on sidoksissa kulttuuriin, sekä sen hetkiseen vallitsevaan yhteiskunnalliseen tilanteeseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 7–8.)

Varhaiskasvatusta ohjataan sekä valtakunnallisesti, että kunnallisesti. Valtakunnallinen ohjaus pitää sisällään Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, sekä Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset, mutta myös lasten päivähoitoa ja esiopetusta koskevat lait ja asetukset. Lait ja asetukset ovat

määrittämässä varhaiskasvatuksen toteuttamista, kun taas Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset pitävät sisällään varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet ja kehittämisen painopisteet. Varhaiskasvatussuunnitelman, sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet ohjaavat sisältöä, laatua ja paikallisten suunnitelmien laatimista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 8–9.)

Kunnalla on omat varhaiskasvatuksen linjaukset ja strategiat, joista löytyy keskeiset varhaiskasvatuksen järjestämisen periaatteet, kunnan varhaiskasvatuksen palvelujärjestelmä ja kehittämisen painopisteet. Kunnan varhaiskasvatuksen lähtökohtana on valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma. Jokaisella varhaiskasvatyksiköllä on oma varhaiskasvatussuunnitelma, jossa kuvataan miten lasten hoitoa, kasvatusta ja opetusta toteutetaan arjessa ja onko yksiköllä mahdollisia erityispiirteitä tai painotuksia. Yksikkökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi tehdään jokaiselle lapselle yksilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetuksen suunnitelma yhdessä vanhempien kanssa, joka ohjaa varhaiskasvatuksen toteuttamista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 9.) Tarkastellessa varhaiskasvatussuunnitelmaa lapsen osallisuuden näkökulmasta, sen merkitys liittyy tällöin kasvattajien pedagogisen toiminnan arviointiin ja toteuttamiseen. Tämä merkitsee sitä, että lapsen ja vanhempien kanssa tulisi keskustella useammin ja monipuolisemmin heidän ajatuksistaan ja toiveistaan yksipuolisten kysymysten sijaan. Keskusteluissa tulee ottaa huomioon vanhempien näkemykset siitä, mikä heidän lastansa voisi kiinnostaa asetettaessa toimintakauden tavoitteita. (Järvinen & Mikkola 2015, 16.)

Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista vuorovaikutusta ja yhteistoimintaa, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten tulee toimia yhteistyössä, kasvatuskumppaneina, että lapsen hoito, kasvatus ja opetus muodostavat eheän lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden. Omaehtoisella leikillä on lapsen varhaiskasvatuksessa keskeinen merkitys. Varhaiskasvatuksen lähtökohtana on kokonaisvaltainen näkemys lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta, joka pohjautuu muun muassa kasvatustieteelliseen, varhaiskasvatukselliseen ja laaja-alaiseen, monitieteiseen tietoon ja tutkimukseen sekä pedagogisten menetelmien hallintaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.)

Lapsi oppii jatkuvasti uusia asioita erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä. Lapsi on aktiivinen oppija, joka jäsentää ja käsittelee olemassa olevia tietoja käsiterakenteiden avulla toimiessaan vuorovaikutuksessa ympäristön ja toisten ihmisten kanssa. Jokai-

sella varhaiskasvattajalla on oma arvomaailma, joka ohjaa hänen toimintaa. Näin ollen esimerkiksi varhaiskasvatusympäristö rakentuu vahvasti kasvattajan tekemien arvovaihtojen kautta. Varhaiskasvatuksessa lasten erilaisten toimintojen keskellä, tulee kiinnittää huomiota siihen, millä tavoin kunkin lapsen kasvu etenee. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 26.)

Varhaiskasvatuksen arvopohja, sekä keskeiset periaatteet ovat koottu Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimuksen, sekä useiden muiden kansainvälisten lapsen oikeuksiin määrittelevien sopimusten sekä kansallisten säädösten ja ohjaavien asiakirjojen pohjalta. Näitä periaatteita ovat lapsen oikeus:

- *turvallisiin ihmissuhteisiin*
- *turvattuun kasvuun, kehittymiseen ja oppimiseen*
- *turvattuun ja terveelliseen ympäristöön, jossa voi leikkiä ja toimia monipuolisesti*
- *tulla ymmärretyksi ja kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti*
- *saada tarvitsemaansa erityistä tukea*
- *omaan kulttuuriin, äidinkieleen ja uskontoon tai katsomukseen*

(Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 15.)

Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) Lapsen oikeuksien yleissopimus, toimii Suomessa arvopohjana muun muassa Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman, lapsen oikeuksia koskevien lakien, sekä Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositusten pohjana. YK:n Lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa vuonna 1989 ja sopimus astui voimaan Suomessa vuonna 1991. Sopimuksesta voidaan nostaa ylös neljä yleistä periaatetta, joita ovat *lapsen oikeus elämään ja kehittymiseen* (6 artikla), *lapsen näkemysten kunnioittaminen* (artikla 12), *syrjimättömyys* (2 artikla) sekä *lapsen edun huomioiminen* (3 artikla, 1 kohta). Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita henkilöitä. Lähtökohtana kaikella toiminnalla on, että lapsen oikeus on aikuisen velvollisuus. (YK 1989, 4.)

Varhaiskasvatuksessa on asetettu kolme kasvatuspäämäärää, joita ovat lapsen henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen, toiset huomioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen sekä itsenäisyyden asteittainen lisääminen. Nämä päämäärät liittyvät siis lapsen ihmisenä kasvamiseen. Henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistämässä on kyse siitä, että jokaisen lapsen yksilöllisyyttä tulee kunnioittaa ja lapsi voi toimia ja kehittyä omana ainutlaatuisena persoonallisuutenaan. Toiset huomioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen tarkoittaa, että lapsi

oppii ottamaan huomioon toiset ihmiset. Tämän lisäksi hän suhtautuu itseensä, sekä erilaisiin ympäristöihin ja kulttuureihin myönteisesti. Itsenäisyyden asteittainen lisääminen kasvatuspäämääränä tarkoittaa sitä, että lapsi oppii turvallisessa ympäristössä huolehtimaan itsestään ja läheisistään. Samalla lapsi oppii omatoimisuutta, sekä oppii tekemään hiljalleen omaa elämäänsä koskevia päätöksiä ja valintoja. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 15.)

4.2 Salon varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelma

Salon kaupungin varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelma pohjautuu Stakesin valtakunnalliseen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja Opetushallituksen Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin. Salon kaupungin strategiassa nostetaan ylös Salon kaupungin arvot, joita ovat oikeudenmukaisuus, rohkeus ja vastuullisuus. Nämä arvot toimivat myös varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toiminnansuunnitelman pohjana. Arvot ohjaavat, että varhaiskasvatuksen toiminta on avointa, palveluhenkistä ja sovittujen käytäntöjen mukaista. Varhaiskasvatuksen toimintaa pyritään suunnittelemaan, toteuttamaan ja kehittämään lapsen parhaaksi. Varhaiskasvatuksessa kannetaan vastuuta turvallisesta oppimis- ja työympäristöstä. Varhaiskasvatuksen toiminta-ajatuksena on, että halutaan toimia yhdessä aidossa vuorovaikutuksessa vanhempien kanssa ja antaa lapselle mahdollisuus kasvaa, kehittyä ja oppia turvallisessa, hyväksyvässä ja kannustavassa ympäristössä itsetunnoltaan terveeksi, yhteistyökykyiseksi ja vastuuta kantavaksi ihmiseksi. Toiminnan suunnittelussa tulee huomioida lapsen mielipide tämän mielenkiinnon kohteista. (Salon kaupunki 2011, 4–6.)

Salon kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa mainitaan, että lapsen fyysistä ja motorista kehitystä tuetaan liikuntakasvatuksen avulla, sillä liikkuminen on lapselle luonnollinen tapa tutustua itseensä, toisiinsa ja ympäristöönsä. Tämän tukena varhaiskasvatustyksiköillä on käytettäväänään varhaiskasvatuksen liikunnan vuosisuunnitelma. (Salon kaupunki 2011, 12.)

Salon kaupunki on mukana Salli- hankkeessa. Salli, eli Salon liikkuvat lapset on Salon kaupungin varhaiskasvatuspalvelujen, Turun ammattikorkeakoulun, Salon kaupungin liikuntatoimen, Salon kaupungin neuvoloiden ja Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n yhteinen hanke. Hankkeen rahoittajana toimii Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Lounais-Suomen aluehallintovirasto. Hankkeen tavoitteena on lisätä Salon kaupungin varhaiskasvatuksen arjessa lasten liikkumista ja pyrkiä juurruttamaan liikkumista edistävä

toimintakulttuuri koko kaupungin alueelle. Hankkeen aikana varhaiskasvatuksen henkilöstölle järjestetään koulutusta ja ohjausta koskien liikunnallista toimintaa. Koulutuksen myötä pyritään käynnistämään työyhteisöissä pohdintaa, millä tavoin liikunnallista toimintaa voitaisiin päiväkodeissa kehittää ja lisätä. (Turku AMK 2016.)

Vuonna 2015 Salon kaupunki lähti mukaan valtakunnalliseen Ilo kasvaa liikkuen- ohjelmaan, jonka tavoitteena on, että jokaisella lapsella tulee olla päivittäinen mahdollisuus liikkumiseen ja liikunnan iloon. Ohjelman päämääränä on saavuttaa liikuntamyönteinen toimintakulttuuri varhaiskasvatuksessa. Ohjelma on suunniteltu osaksi varhaiskasvatuksen arkea ja se antaa konkreettisia keinoja millä tavoin voidaan toteuttaa varhaiskasvatustilaa, välineitä, varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksia, sekä esiopetussuunnitelman perusteita varhaiskasvatuksessa. (Salon kaupunki 2016.)

4.3 Varhaiskasvatuksen orientaatioalueista laaja-alaiseen oppimiseen

Varhaiskasvatuksen keskeiset sisällöt ovat rakentuneet pitkään Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaan lapselle, eri orientaatioiden muodostaman kokonaisuuden varaan. Nämä orientaatioalueet ovat; *matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen sekä uskonnollis-katsomuksellinen orientaatioalue*. Tarkoituksena on, että näiden valmiuksien ja välineiden avulla lapsi pystyy hiljalleen ymmärtämään ja kokemaan ympäröivän maailman erilaisia ilmiöitä. Orientaatioalueita ei ole tarkoituksenaan opettaa lapselle oppiaineiden tavoin. Jokaisella orientaatiolla on omat ilmentämisen keinonsa ja harjaannuttamisen menetelmänsä, sekä ratkaisumallinsa jolla suunnata toimintaa. Orientaatioalueiden sisältö on ympäristö ja tilannesidonnaista, joka tarkoittaa sitä, että ne ovat helposti muokattavissa eri tarkoituksiin. Orientaatiot liitetään lähiympäristöön ja lapset voivat tutkia ja havainnoida ilmiöitä, aiheita ja sisältöjä ja tehdä näin niistä omat tulkintansa. Kasvattajalla tulee olla riittävästi käytettävissä tietoa siitä, mitä ja millä tavoin eri ikäiset lapset pystyvät omaksumaan tietoa oppimistilanteissa. Toiminnansuunnittelu ja sisältöjen valitseminen vaativat kasvattajalta lapsiryhmän tuntemisen lisäksi, ympäristön ja -olosuhteiden tuntemista. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 26–27.)

Uudessa valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016) ei puhuta orientaatioalueista, vaan laaja-alaisesta osaamisesta. Perusteissa lapsen laaja-alaisen osaamisen nähdään muodostuvan tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaamisessa on kyse lapsen kyvystä käyttää oppimiaan tietoja

ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Laaja-alaisen osaamisen osa-alueita on viisi:

- *Ajattelu ja oppiminen*
- *Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu*
- *Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot*
- *Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologian osaaminen*
- *Osallistuminen ja vaikuttaminen*

Laaja-alaisen osaamisen tarve on sidoksissa tämän päivän yhteiskunnalliseen tilanteeseen, jossa kansalaisena toimiminen vaatii tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista, ihmisenä kasvamista, opiskelua ja työntekoa. Tavoitteet laaja-alaiselle osaamiselle kulkee jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esiopetukseen ja edelleen perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Tavoitteiden voidaan nähdä tähtäävän lapsen valmistamisesta elinikäiseen oppimiseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 15–16.)

Päiväkodissa arjen päivien sisällöt vaihtelevat, mutta kuitenkin ihmisen perusasiat kuten, syöminen, ulkoilu ja nukkuminen ovat päivittäisiä toimintoja, jotka eivät muutu. Lapsi oppii koko ajan erilaisten toimintojen, tehtävien ja leikin kautta. Päiväkodin vuorovaikutus, päiväjärjestys ja toiminnan suunnittelu rakentuvat eri toiminnan muodoille. Näihin vaikuttavat lapsen kehityksessä henkiset ja fyysiset ponnistukset, jotka täydentävät toisiaan toiminnan aikana. (Helenius & Korhonen 2008, 54.)

Toiminnan suunnittelussa tulee ottaa huomioon, että lapset ovat vanhempien työssäkäynnin takia päivähoidossa useita tunteja päivässä. Näin ollen kasvattajan tulee huomioida, että toiminnansuunnittelu kattaa koko lapsen hoitopäivän. Päivän aikana sekä kasvattaja, että lapsi suunnittelee toimintaa omalla tavallaan. Nämä toiminnot tulee olla sopivassa tasapainoisessa suhteessa toisiinsa. Kun kasvattaja näkee oman työnsä, lapsiryhmän sekä yksittäisen lapsen kehityksen edistyneen, voidaan tavoitteiden ja toiminnan nähdä onnistuneen. Kasvattajan pedagoginen taito vaatii häneltä luovuutta käyttää ja yhdistellä eri orientaatioalueita toiminnassa. (Helenius & Korhonen 2008, 54–55.)

4.4 Lapsen fyysinen aktiivisuus

Ihmisen tietojen ja taitojen perustana on varhaislapsuuden aikana tapahtunut kehitys, jolloin hän on ollut aktiivisesti vuorovaikutuksessa ympäristöönsä ja häntä hoivaaviin aikuisiin (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 18–19). Lapsen liikkuminen sekä halu käsitellä ympäristön esineitä ovat avainasemassa ympäröivän maailman hahmottamisessa (Nurmi ym. 2006, 24).

Päivittäin tapahtuva liikkuminen on lapsen terveyden kannalta tärkeää. Tämä on myös normaalin fyysisen kasvun ja kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta välttämätön asia. Jotta lapsen motoriset taidot ja hermosto kehittyisivät, olisi tärkeää antaa lapsen liikkua erilaisissa ympäristöissä. Fyysinen aktiivisuus vaikuttaa muun muassa lasten verenpaineeseen ja painonhallintaan, mutta lisäksi sillä on havaittu olevan hyötyjä luuston kehittymiseen. Lapsi hahmottaa omaa kehoaan liikkumalla, sekä suhdettaan ympärillä olevaan maailmaan. Lapsen sosiaalisia taitoja kehittää ryhmässä tapahtuva ohjattu liikkuminen. Vanhemmalta vaaditaan kärsivällisyyttä siihen, että lapsi tarvitsee tilaa ja aikaa liikkumiseen. Tämän lisäksi vanhemman tehtävä on kannustaa lasta liikkumiseen. Jo varhaislapsuudessa omaksuttu liikunnallinen elämäntapa on hyvin tärkeä, koska lapsuudessa opitut elämäntavat ovat melko pysyviä. Lisäksi lapsuusaikana opituilla ruokailutottumuksilla on vaikutuksia aikuisiällä, fyysisen aktiivisuuden rinnalla. Lapsen liikuntatottumuksia pystyy tukemaan koko perheen yhdessä liikkumisella. Perheen kanssa puuhastelu toimii hyötyliikuntana. Yhdessä perheen kanssa voi käydä uimassa, pyöräillä tai retkeillä. Aikuisen kannustamisella liikuntaharrastuksiin on todettu olevan vaikutuksia lapsen fyysiseen aktiivisuuteen, sillä vanhemmat jotka tukevat ja osallistuvat aktiivisesti lapsensa kanssa erilaisiin harrastuksiin, viettävät lisäksi enemmän aikaa ulkona fyysisten aktiviteettien parissa. (MLL 2016 c; Hinkley 2011.)

Lapsen luonnollista liikkumista tulee edistää sen sijaan, että estetään häntä liikkumasta turvallisuuteen vedoten (Pulli 2013, 7). Päiväkodissa tulee olla riittävästi tilaa ja liikkumaan houkuttelevia välineitä, jotka motivoivat lasta rakentelemaan yksin ja yhdessä muiden kanssa, sekä tuomaan onnistumisen kokemuksia. Onnistumisen kokemusten avulla lapsi oppii luottamaan itseensä. Lapsen tulee tuntea olonsa päiväkodin ympäristössä turvalliseksi fyysisesti ja psyykkisesti. Aikuisen tulee luottaa lapseen, koska kokeilemalla ja tekemällä lapsi oppii tuntemaan ja hahmottamaan omaa kehoaan. Samalla hän oppii pienten kolhujen ja naarmujen kuuluvan elämäänsä, ja että ne ovat hoidettavissa pienellä vaivalla. (Pulli 2013, 8–9.) Liikuntaan liittyvän toimintakulttuurin muutos

edellyttää pääasiassa varhaiskasvatuksen toimintatapojen sekä aikuisten asenteiden tarkistamista (Sport.fi 2016b).

Opetusministeriön ja LIKES- tutkimuskeskuksen 2012 vuoden katsauksen mukaan, fyysisen aktiivisuuden on havaittu vaikuttavan myönteisesti lasten tiedolliseen toimintaan; muistiin, tarkkaavaisuuteen sekä yleisiin tiedonkäsittely ja ongelmanratkaisutaitoihin. Liikunnan on osoitettu olevan yhteydessä parempiin arvosanoihin, erityisesti matemaattisissa aineissa. Liikunta edistää lisäksi oppimisen kannalta tärkeitä asioita, kuten keskittymistä ja ryhmässä toimimista, sekä kykyä toimia erilaisten ihmisten kanssa. Lisäksi on havaittu, että hyväkuntoiset oppilaat ovat vähemmän pois koulusta. (Opetushallitus 2012, 5–6.) Lasten liikunnalliset harrastukset mahdollistavat erilaisia tilanteita, joissa lapsi voi kehittää sosiaalisia ja kognitiivisia taitojaan. Kyse on siitä, että liikunnan anatomiset ja fysiologiset vaikutukset ulottuvat kehon lisäksi ihmisen aivoihin. Liikunnan avulla lapsi saa mahdollisuuden purkaa ja käsitellä omia tunteitaan, sekä kehittää itseohjautuvuutta. (Opetushallitus 2012, 8.)

Varhaiskasvatuslain ohella, myös liikuntalaki ottaa kantaa lasten liikkumiseen. Tämän lain tavoitteet liittyvät muun muassa eri väestöryhmien mahdollisuuksiin liikkua ja harrastaa liikuntaa, sekä väestön hyvinvoinnin, terveyden ja fyysisen toimintakyvyn ylläpitämiseen ja parantamiseen. Liikuntalain tavoitteena on edistää lisäksi lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä, sekä vähentää eriarvoisuutta liikunnassa. Lain tavoitteen toteuttamisen lähtökohdiksi on nimetty tasa-arvo, yhteisöllisyys, terveet elämäntavat, monikulttuurisuus, ympäristön kunnioittaminen ja kestävä kehitys. (Liikuntalaki 390/2015, 2§.)

4.5 Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset

Vuonna 2005 julkaistiin valtakunnalliset varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset, joiden mukaan lapsen tulisi liikkua reipasta liikuntaa vähintään kaksi tuntia päivässä, sekä saada harjoitella motorisia perustaitoja monipuolisesti erilaisissa ympäristöissä (Sosi-aali- ja terveysministeriö 2005:17, 3). Syyskuun 2016 alussa julkaistiin uudet varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset, joiden mukaan alle 8- vuotiaan lapsen tulisi liikkua vähintään kolme tuntia päivässä. Lapsen päivittäinen fyysinen aktiivisuus on hyvinvoinnin kannalta yhtä merkityksellinen kuin riittävä lepo ja terveellinen ravinto. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositustyö käynnistyi Ilo kasvaa liikkuen-ohjelman myötä, jonka johdosta päätettiin päivittää vuoden 2005 Varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset. (Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 5–6.)

Vuonna 2012-2014 pilotoitiin valtakunnallisen liikunta- ja urheiluorganisaatio ry:n (Valo) Ilo kasvaa liikkuen- ohjelma, jonka tavoitteena on edistää lasten hyvinvointia ja liikkumista varhaiskasvatuksessa. Ohjelma tarjoaa konkreettisia ja käytännönläheisiä keinoja varhaiskasvatuksen arkeen, jotka tukevat varhaiskasvatussuunnitelman, varhaiskasvatuksen liikunnan suositusten sekä esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden toteuttamista (sport.fi 2016b). Ilo kasvaa liikkuen- ohjelman myötä pyritään siihen, että jokaisessa varhaiskasvatuksen yksikössä olisi mahdollisimman liikuntamyönteinen toimintakulttuuri. Tämän myötä on luotu myös varhaiskasvatuksen lupaus, jonka mukaan lapsella on joka päivä oikeus liikkumiseen ja leikkimiseen. (sport.fi 2016a.)

Ilo kasvaa liikkuen- työryhmän moniammatillinen verkosto jaettiin teemojen mukaan työryhmiin, joiden aiheena oli lapsuus, toimintakulttuuri, johtajuus, osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Näiden lisäksi edellä mainituista ryhmistä koottiin pääsuunnitteluryhmä. (sport.fi 2016c.)

Ilo kasvaa liikkuen -ohjelman viisi pääteemaa ovat:

1. *Lapsella on joka päivä oikeus liikkumisen ja liikunnan iloon*
2. *Varhaiskasvattajan tulee mahdollistaa riittävä fyysisen aktiivisuuden jokaiselle lapselle jokaisena päivänä*
3. *Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin muutos liikuntamyönteiseksi tapahtuu sitovalla normiohjauksella*
4. *Pedagoginen osaaminen ja johtajuus on nostettava keskiöön*
5. *Liikkeelle on annettava tilaa*

Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositusten arvopohjana on Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) Lapsen oikeuksien yleissopimus. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset voidaan nähdä laajalti koko varhaiskasvatuksen toimintaa ohjaavana ohje-
nuorana, sillä se liittyy kaikkeen tekemiseen, lapsen ja perheen osallisuudesta varhaiskasvatuksen pedagogiikkaan. Se antaa konkreettisia keinoja niin varhaiskasvatuksen henkilökunnalle, vanhemmille, järjestöjen ja seurojen ohjaajille kuin isovanhemmillekin, kuinka toimia lapsen kanssa ja miten lisätä fyysistä aktiivisuutta. Liikunta ja fyysinen aktiivisuus näyttäytyvät merkityksellisenä kaiken lapsen oppimisen taustalla. (Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 5.)

Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan ohjattuja liikuntatuokioita, retkeilyä ja ulkoilua mutta myös leikkimistä, kotiaskareita ja touhuamista sisällä ja ulkona. Kyse on kaiken kaikkiaan kuormittavuudeltaan eritasoisesta liikunnasta, joka kuuluu luonnostaan lapsen elämään. Liikunnan avulla lapsi kehittää motorisia taitojaan, joka vaikuttaa edelleen hänen terveyteen, hyvinvointiin ja toimintakyvyn kehittymiseen. Liikunnallisen lapsuuden nähdään vaikuttavan myönteisesti elämään ja se ennustaa liikunnallista aikuisuutta, ehkäisten ja vähentäen tai siirtäen erilaisten sairauksien riskitekijöitä. Liikkuminen ja motoristen taitojen opettelu parantavat lapsen koulunkäynnin ja uusien asioiden edellytyksiä. Kyse on siitä, että hyvät motoriset taidot luovat edellytyksiä onnistumisen kokemuksille edistäen näin lapsen elämänlaatua, samalla suojaen lasta sosiaaliselta syrjäytymiseltä. Lasten liikkeessä muiden lasten kanssa, lapsen vuorovaikutustaidot kehittyvät ja lapsi oppii rakentamaan mielekästä ja mukavaa tekemistä yhdessä toisten kanssa. (Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 6.)

Varhaisvuosien fyysiset suositukset koostuvat yhdeksästä eri osa-alueesta/otsikosta. *Suosituksien keskeinen sanoma on Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä.* Ensimmäinen on *Vauhti virkistää – vähintään kolme tuntia liikumista joka päivä.* Lapsella on oikeus ja tarve liikkua. Lapsen tulee päivittäin liikkua monipuolisesti. Tämä pitää sisällään kevyttä liikumista, mutta myös erittäin vauhdikasta fyysistä liikumista. Liikunnan vastapainoksi lapselle tulee antaa mahdollisuus rauhoittumiseen ja lepoon. Lapsi on aktiivinen toimija, jolle ominainen tapa toimia on liikkua, leikkiä, tutkia ja kokeilla, ylipäätään touhuta asioita. Tämän vuoksi tulisi välttää pitkiä paikallaanolo- ja istumisjaksoja. Toisena otsikkona on *Kohti liikkuvaa elämäntapaa –perhe tärkeä roolimalli.* Perheen liikkumistottumukset vaikuttavat lapsen aktiivisuuteen ja arjessa liikkumiseen. Aikuisen esimerkki, kannustaminen ja yhdessä tekeminen on avainasemassa lapsen liikkumiseen, sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävään elämäntapaan. Onnistumisen kokemukset ja niistä syntyvä ilo auttaa lasta muodostamaan myönteisen minäkuvan. (Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 9.)

Kolmantena on *Kuuntele – anna lapselle mahdollisuus vaikuttaa.* Lapsi oppii uusia asioita leikkimällä ja liikkumalla muiden kanssa. Lapsen mielipiteitä ja toiveita tulee kuunnella, että voidaan lisätä hänen osallisuutta ja aktiivisuutta kaikessa toiminnassa. Neljäntenä suosituksena on; *Tekemällä taitoja – monipuolisuus kunniaan.* Lapsella on oikeus haastaa omia fyysisiä rajojaan; liikkumalla, kokeilemalla ja harjoittelemalla päivittäin motorisia perustaitojaan. Lapsen taitojen harjoitteluun tulee varata riittävästi aikaa kaikkina vuodenaikoina. Lasta ei pidä turhaan kieltää tekemästä asioita turvallisuuden

vedoten. Viidentenä on *Ympäristö haastaa ja hauskuuttaa – ulkona unelmat todeksi*. Lapsen rajaton mielikuvitus antaa ympäristölle aivan erilaisen merkityksen kuin miten aikuiset sen näkevät. Aikuiset ovatkin ratkaisevassa asemassa, kuinka paljon tilaa he antavat lapselle muokata ympäristöään fyysisesti aktiivisiin leikkeihinsä. Aikuisten tehtävänä on luoda lapselle monipuolisia liikkumaan houkuttelevia ympäristöjä. (Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 9.)

Kuudentena on *Välineet ja lelut – innosta kokeilemaan*. Lapselle tulee olla riittävästi erilaisia liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin kannustavia välineitä ja leluja vapaasti saatavilla. Seitsemäntenä on *Ohjattu liikunta – onnistumisen elämyksiä*. Liikuntatuokioiden suunnittelussa tulee huomioida jokaisen lapsen yksilöllisyys, että kaikilla on yhtäläinen mahdollisuus iloita liikkumisesta ja saada onnistumisen kokemuksia sukupuoleen, kulttuuriin, kieleen, terveyteen tai muihin yhdenvertaisuuden tekijöihin katsomatta. Lapsi voi oppia uusia taitoja itsenäisesti tai muiden lasten kanssa, osallistumalla esimerkiksi liikuntaseurojen toimintaan, jossa turvallinen aikuinen ohjaa ryhmän toimintaa. Tärkeintä on huomioida, että lapsi saa toiminnastaan positiivista palautetta. Kahdeksantena on *Liikunta varhaiskasvatuksessa – jokaisen lapsen oikeus*. Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatustahenkilön tulee suunnitella ja toteuttaa tavoitteellista ja monipuolista liikuntakasvatusta, johon jokaisella varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus osallistua. Varhaiskasvatustahen tulee tukea lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä. Viimeinen suositus on Koko kylä liikuttaa – kaikki yhteistyössä. Viimeinen suositus korostaa vanhempien ja varhaiskasvatustahenkilöstön keskinäistä vuorovaikutusta ja yhteistyötä, mutta myös moniammatillisuutta. Lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukeminen edellyttää yhteistyötä kunnan eri toimijoiden kesken, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa. (Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset 2016, 10.)

4.6 Lapsi esiopetuksessa

Perusopetuslain mukaan lapsen tulee osallistua vuoden kestävään esiopetukseen tai vastaavaan esiopetuksen tavoitteet saavuttavaan toimintaan, lapsen oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna (Perusopetuslaki 26 a§). Esiopetuksen keskeinen tehtävä on edistää lapsen kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Esiopetus tulee suunnitella ja toteuttaa lapsilähtöisesti siten, että lapsella on leikkiessään ja toimiesaan erilaisissa oppimisympäristöissä mahdollisuus kokeilla, innostua ja oppia uutta,

sekä laajentaa osaamistaan eri tiedon- ja taidonaloilla. Lapselle tulee luoda monipuolisesti mahdollisuuksia vahvistaa sosiaalisia taitojaan ja olla vuorovaikutuksessa toisten lasten ja aikuisten kanssa. Esiopetuksen tehtävä on vahvistaa yksilöllisesti lapsen myönteistä minäkuvaa ja käsitystä itsestään oppija, sekä tukea häntä havaittaessa mahdollisia tuen tarpeita kasvun ja oppimisen saralla. (Opetushallitus 2014, 12.)

Esiopetuksen arvopohjan mukaan jokainen lapsi nähdään ainutlaatuisena, sekä arvokkaana, juuri sellaisena kuin hän on. Lapsella on oikeus tulla kuulluksi, huomioon otetuksi, nähdyksi ja ymmärretyksi sekä yksilönä, että yhteisön jäsenenä. Hänellä on oikeus ilmaista itseään ja omia ajatuksiaan. Lapselle tulee antaa mahdollisuus rakentaa käsitystä itsestään, sekä maailmasta omien lähtökohtien mukaisella tavalla. Jokainen lapsi oppii asioita eri tavoin. Tämän vuoksi on tärkeää huomioida lapsen mielipiteitä ja käsityksiä asioista ja ottaa hänet mukaan yhdessä rakentamaan, suunnittelemaan ja arvioimaan toimintaa. Lapselle tulee luoda mahdollisuuksia oppia leikin avulla, iloita oppimastaan, sekä kehittää tunnetaitoja turvallisessa ympäristössä. Esiopetuksessa toimitaan tasa-arvoisesti ja edistetään lasten mahdollisuuksia kehittää omia kykyjään ja tehdä valintoja ilman ennakko-odotuksia tai rajoituksia, koskien esimerkiksi lapsen sukupuolta tai kulttuurista taustaa. (Opetushallitus 2014, 15.)

Esiopetuksen oppimiskäsityksen mukaan lapsen oppiminen on kokonaisvaltainen tapahtuma, jossa keholliset kokemukset, ajattelu, tunteet, aistihavainnot ja toiminta yhdistyvät. Oppimisen keskiössä on lapsen oma toiminta, sekä luottamus omiin mahdollisuuksiin oppijana. Opetettavien uusien tietojen ja taitojen tulee liittyä lapsen arkeen ja kokemusmaailmaan, mutta lisäksi sen tulee herättää lapsessa halun oppia lisää. Opetuksessa tulee huomioida lapsen aiemmat kokemukset ja osaamisen taso. Positiiviset tunnekokemukset ja luova toiminta edistävät lapsen oppimista. Esiopetuksessa toimitaan yhdessä ryhmän kanssa ja kasvattaja ohjaa lapsia huomioon ottamaan toiset ihmiset, kuunnellen ja keskustellen yhdessä asioista. (Opetushallitus 2014, 16.)

Esiopetuksen tehtävänä on tukea lasten vähitellen kehittyviä vaikuttamisen ja osallistumisen taitoja. Kasvattajien, huoltajien ja lasten tulee yhdessä suunnitella, toteuttaa ja arvioida esiopetuksen toimintaa. Lapset oppivat tämän myötä hahmottamaan yhteisiä sääntöjä ja luottamuksen merkitystä. Yhdessä toimiminen, lasten ja aikuisten välinen vuorovaikutus ja arvostava kohtaaminen, vahvistaa lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lasta tulee kannustaa auttamaan toisia ja pyytämään tarvittaessa apua, sillä lapsen on tärkeä saada kokea, että hänellä on oikeus aikuisen apuun ja suojeluun. (Opetushallitus 2014, 19.)

Esikouluikäinen lapsi kyselee monenlaisista asioista sekä pohtii enemmän erilaisia ilmiöitä. Lapsen muisti on kehittynyt ja hän pystyy suunnittelemaan toimintojaan sekä kykenee keskittymään niihin paremmin. Lapsi vertailee erilaisia esineitä ja asettaa ne helposti suuruusjärjestykseen. Lapsen puhe on selkeää ja kieliopillisesti hän suoriutuu melko hyvin ja kykenee muodostamaan kekseliäitäkin sanoja. Lapsi kykenee pärjäämään arkipäivän tilanteissa myös vieraan aikuisen kanssa. Lapsi nauttii omasta mielikuvituksesta, leikistä sekä luomisen vapaudesta. Nämä tuottavat hänelle iloa ja näillä on myös merkityksellinen tarkoitus kehittymisen sekä oppimisen kannalta. Leikki kehittää lapsen muistia, suunnitelmallisuutta, omatoimisuutta sekä auttaa lasta tutustumaan itseensä ja tätä kautta omiin kykyihinsä. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2016a.)

Lapsi saattaa 6- vuotiaana olla tunteiltaan ailahtelevainen ja rauhaton. Lapsi alkaa olla jo monessa asiassa itsenäinen, mutta hän tarvitsee edelleen päivittäistä hoivaa ja huolenpitoa. Tämä näyttäytyy siten, että lapsi haluaa olla omatoiminen, sopeutuva ja aloitteellinen, mutta haluaa myös välillä olla pieni ja saada hoivausta aikuiselta. Lapsella on voimakas mielikuvitus ja hän oivaltaa oikeasti mikä on totta ja mikä ei. Lapsi pitää sopivan pituisista oikeista töistä ja on motivoitunut niiden loppuun viemisessä. Tukea lapsi hakee vanhemmiltaan tai muilta tärkeiltä aikuisilta oikean ja väärän pohdintoihin. Lasta kiinnostaa numerot ja kirjaimet ja hän osaa kirjoittaa oman nimensä ja osaa laskea esineitä kymmeneen asti. Lapsi nauttii liikkumisesta. Hän kiipeilee, harjoittelee pyöräilyä, keinuu, hyppii molemmilla jaloilla sekä yhdellä jalalla, tanssii ja jumppaa. Liikkumisen tarve on suuri. Lapsi nauttii hienomotorisista taidoista, kuten piirtämisestä, askartelusta, leipomisesta. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2016a.)

4.7 Lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus

Sanaton ja sanallinen viestintä ovat kaksi toisista eroavaa ilmaisullista muotoa. Sanatomaan viestintään liittyy ilmeet, eleet sekä muut kielenulkoiset viestintämuodot. Sanallinen vuorovaikutus eli verbaalinen liittyy kirjoitettuun ja puhuttuun kieleen ja sen ymmärtämiseen. Kieli on ihmisenä olemista sekä osa inhimillistä käyttäytymistä. Joskus voi käydä niin, että sanallinen ja sanaton viestintä ovat ristiriidassa toisten kanssa. Henkilö voi puheellaan pyytää anteeksi, mutta ilme sekä käytetty äänensävy paljastavat asian oikean laidan, koska ilmeiden ja eleiden lisäksi tarkastelussa on oheisviestintä, josta voidaan erottaa paralingvistiset keinot, kuten muun muassa äänenkäyttö. Pienet lapset pystyvät tekemään havaintoja toisista ihmisistä kokonaisvaltaisesti. Lapsilla

on käytössä kaikki aistit havaintojen tekemiseen ja hän voi näin tehdä tarkkoja havain-toja ihmisten tunnelatauksista. Lapsi huomaa esimerkiksi helposti sen, onko aikuinen oikeasti kiinnostunut hänestä. Lapset kiinnittävät huomiota enemmän kasvojen ilmei-siin, ääneen sekä kehon asentoon, koska voi olla niin, että hän ei ymmärrä kaikkia sa-noja ja niiden merkitystä. (Ekström ym. 2008, 20–22.)

Kasvattajan ollessa lapsen kanssa vuorovaikutuksessa, on tärkeää luoda katsekontak-ti. Tarvittaessa kasvattaja kyykistyy lapsen tasolle katsekontaktin saamiseksi. Erityisen tärkeää tämä on silloin, kun kasvattaja haluaa viestittää lapselle jotain tärkeää asiaa tai lapsi haluaa kertoa kasvattajalle jostain hänelle tärkeästä asiasta. Näin lapselle vahvis-tuu kokemus siitä, että häntä pidetään tärkeänä ja hänen ajatuksilleen ja sanomisilleen on joku merkitys. Lapsen kanssa keskusteltaessa on käytettävä sellaisia sanoja, joita lapsi ymmärtää. (Koivunen 2009, 47–48.)

Vuorovaikutuksessa on mielestämme yksinkertaisuudessaan kyse lapsen kohtaami-sesta, siitä että aikuinen on aidosti läsnä ja osoittaa mielenkiintonsa lapsen ajatuksille. Vieraan aikuisen läsnäolo saattaa vaikuttaa hyvin paljon lapsen ja aikuisen väliseen vuorovaikutustilanteeseen. Lapsen on helpompi tuoda ilmi tutulle aikuiselle omia aja-tuksiaan ja ideoitaan, ja siksi vuorovaikutustilanteessa tulisi kiinnittää huomiota omaan tapaansa toimia.

Vuorovaikutukseen kuuluu puolin ja toisin annettava ja vastaanotettava palaute. Par-haimmillaan palautteen anto on kaksisuuntaista. Kasvattaja antaa lapsille palautetta heidän kehityksestään sekä osaamisesta ja onnistumisista. Lapsille tulee luoda mah-dollisuus myös palautteen antoon. Avoin vuorovaikutus, palaute sekä keskustelut las-ten kanssa nähdään ennen kaikkea mahdollisuutena kasvattajalle. Näillä mahdolli-suuksilla tulisi aina olla jokin tavoite, kuten esimerkiksi rohkaisu, kannustus ja etenemi-nen. Parhaimmillaan palautteen anto on jatkuvaa. Myönteisen palautteen vastakohta-na on lapsen moittiminen. Kielteisellä palautteella ei saavuteta myönteisiä kasvatuksel-lisiä tavoitteita. (Cantell 2010, 193–194.)

Varhaiskasvatuksessa kasvattajat ovat päivittäin vuorovaikutuksessa keskenään, las-ten, sekä heidän vanhempiansa kanssa. Vuorovaikutteinen yhteistyö edellyttää aloit-teellisuutta ja aktiivisuutta varhaiskasvatuksen henkilöstöltä. Henkilöstön sekä huolta-jien kanssa keskustellaan kasvatusyhteistyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vas-tuusta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31.)

4.8 Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö

Päivähoidon kasvatusvastuun jakaminen voidaan nähdä yhteistyönä, kotikasvatuksen tukemisena, jossa painotetaan kasvattajien roolia suhteessa vanhempiin. Tämä edellyttää toimivaa ja tiivistä vuorovaikutusta ja tavoitteellista yhteistyötä, jossa otetaan huomioon myös perheen ja päivähoidon arvot ja kulttuuri, lapsen edun mukaisesti. Ensimmäinen kasvatusvastuu on kuitenkin aina vanhemmilla. (Koivunen 2009, 151.)

Vanhemman ja työntekijän välinen kasvatuskumppanuus tulee muodostua kunnioituksesta, luottamuksesta ja toisen kuulemisesta dialogisuuden periaattein. Kasvatuskumppanuudessa varhaiskasvatuksen työntekijät sekä vanhemmat tietoisesti sitoutuvat yhdessä huolehtimaan lapsen edun ja oikeuksien toteutumisesta yhteisymmärryksessä. Henkilökuntaa edellytetään luomaan tasavertaiset yhteistyösuhteet vanhempien kanssa. Kasvatuskumppanuudessa yhdistyvät vanhempien ja päivähoidon henkilökunnan tiedot ja kokemukset lapsesta. Erityisenä tehtävän kasvatuskumppanuudessa on tunnistaa lapsen tuen tarpeita. Kasvatuskumppanuudessa on syytä kiinnittää huomiota siihen, että vanhemmat ja henkilökunta tulevat molemmin puolin kuulluksi lasta koskevista asioista ja lapsen lähellä olevat aikuiset kehittävät kykyä kuulla lasta. (THL 2014.)

Varhaiskasvatuksessa huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys. Tavoitteena yhteistyölle on henkilöstön sekä huoltajien sitoutuminen lapsen turvalliseen ja terveeseen kasvuun sekä kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Kasvatusyhteistyötä tukevat tasa-arvoinen vuorovaikutus, keskinäinen kunnioitus sekä luottamuksen rakentaminen. Perheen moninaisuus, lapsien yksilölliset tarpeet sekä kysymykset, jotka liittyvät vanhemmuuteen tai huoltajuuteen otetaan huomioon yhteistyössä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31.)

Lapsen varhaiskasvatuksen aikana yhteistyötä voivat olla erilaiset tehtävät ja muodot. Päivän aikana tapahtuneet asiat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Viestit, jotka kuvaavat ja kannustavat lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti ovat tärkeitä. Havainnot, joita huoltajat ja henkilöstö tekevät lapsesta luovat turvan lapsen kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. Vanhempien ja kasvatushenkilöstön yhteistyö on tärkeää siirtävävaiheissa, kuten esimerkiksi lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksen. Huoltajien ja henkilöstön välisen luottamuksellisen ilmapiirin mahdollistaa yhteistyön toimivuuden myös ongelmatilanteissa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31–32.)

Uuden valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman tuomat muutokset ovat lasten ja vanhempien osallisuuden vahvistamisessa. Sen mukaan huoltajilla ja lapsilla on mahdollisuus osallistua yhdessä päivähoidon henkilökunnan kanssa toiminnan ja kasvatustyön suunnitteluun ja kehittämiseen. Yhteinen toiminta vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa henkilöstön työlle tukea. Näiden lisäksi varhaiskasvatushenkilökunta pystyy tukemaan huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta yhteistyön avulla. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2016, 25.)

4.9 Yksilöllinen perhekäsitys ja isovanhemmuus

Ihmisen perhekäsitys vaihtelee hyvin paljon eri henkilöiden välillä. Ihminen sisäistää perhemallin jo lapsuudessa osaksi omaa persoonallisuutta ja vuorovaikutustapoja. Perhe koostuu yksilöistä, joiden keskinäiset suhteet erottavat heidät muista yhteiskunnallisista ryhmistä, yhteisöistä tai järjestelmistä. Perhesuhteet määrittyvät sen hetkessä yhteiskunnassa, moraalisten ja taloudellisten ulottuvuuksien, mutta myös sosiaalisten suhteiden, biologisten ja emotionaalisten ulottuvuuksien kautta. Perheet ovat ryhmiä, joiden yksilöt ovat yleensä hyvin eri ikäisiä, koostuen eri sukupuolista, sekä sukupolvisista. Parisuhde voidaan määrittää perheen perusyksiköksi. Lapsen syntymä luo perheyksikössä uusia merkityksiä, kuten vanhemmuus, sisaruus, isovanhemmuus, mutta myös laajemmin ajatellen suvun. (Rönkkö & Rytönen 2010, 10.)

Suurperhe merkitsee nykypäivänä vanhempia, joilla on lisäksi kolme lasta. Perhe voi toisaalta olla laajennettu perhe, jolloin perheessä asuu vanhempien lisäksi muita sukuun kuuluvia henkilöitä, kuten isovanhempia. (Rönkkö & Rytönen 2010, 15.) Tilastokeskuksen määritelmä perheestä on, että se koostuu samassa taloudessa asuvista avio- tai avopuolisoista tai parisuhteensa rekisteröineistä henkilöistä ja heidän lapsistaan. Perhe voi koostua myös yhdestä vanhemmasta lapsen kanssa tai henkilöistä joilla ei ole lapsia, mutta he asuvat avio- tai avoliitossa tai elävät rekisteröityneessä parisuhteessa. (Tilastokeskus 2016.)

Opinnäytetyössä näemme perheen koostuvan vanhemmista, lapsista sekä isovanhemmista, vaikka nämä eivät asuisikaan saman katon alla. Hyvin moni isovanhempi on aktiivisesti lastenlapsien kanssa tekemisissä, ja apuna lapsen hakutilanteissa päiväkodista. Isovanhempien nähdään hakevan lastenlapsiaan useita kertoja kuukaudessa, ellei jopa viikoittain ja päivittäin. Näin ollen on luonnollista, että heidät otetaan huomioon osana perhettä.

Isovanhemman kuuluminen perheeseen, riippuu paljolti henkilön omasta näkökulmasta. Suomessa isovanhemmilla ei ole mitään virallisia oikeuksia ja velvoitteita lapsenlapsiin, eikä lainsäädännön näkemys perheestä kata yleensä isovanhempia. Kaksi kolmasosaa aikuisista lapsista kuitenkin laskee vanhempiensa kuuluvan perheeseen. Isovanhemmat taas vastaisesti laskevat aina pois muuttaneiden lastensa kuuluvan perheeseensä. (Väestöliitto 2010, 7.)

Nykypäivänä isovanhempien merkitys on korostumassa, erityisesti perheen elämän eri käännekohtissa. Lasten vanhemmilla on nykypäivänä paljon työpaineita ja kiireitä. Isovanhempi voi olla apuna esimerkiksi silloin, kun perhettä kohtaa jokin kriisi, kuten lapsen sairastuminen, työttömyys, avioero tai perheen hajoaminen kuoleman myötä. Isovanhempi on tällöin se henkilö, joka pystyy tarjoamaan lapselle jatkuvuutta ja turvallisuutta, kun vanhemman omat voimavarat eivät välttämättä riitä. Isovanhemmilla voi olla eläkkeellä ollessaan paljon aikaa ja he pystyvät välittämään lastenlapsilleen suvun historiaa sekä perinteitä, yhdessä keskustellen ja puuhaillen. Lapsen ja isovanhemman välinen tiivis suhde edistää molempien osapuolien hyvinvointia ja aktiivinen isovanhemmuus nostaa edelleen isovanhemman tyytyväisyyttä elämään. (Väestöliitto 2010, 5–6.) Isovanhempien lastenlasten kanssa viettämä yhteinen aika vaihtelee paljon perheestä toiseen. Isovanhemmat voivat olla arjessa mukana viemällä lapsenlasta säännöllisesti harrastuksiin ja hoitamalla lasta vanhempien ollessa töissä. Yhteinen ajankäyttö voi liittyä mökkeilyyn, leikkeihin, retkiin, lukemiseen, musiikkiin tai matkoihin ja juhliin. Isovanhempien nähdään pohtivan rooliaan lastenlasten elämässä sekä tiedostavan oman panoksensa merkittävyyttä. (Väestöliitto 2010, 96.)

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

5.1 Toiminnallinen opinnäytetyö

Opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö, jolle on ominaista tavoitella ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan järjestämistä, järjeistämistä tai toiminnan ohjeistamista tai opastamista. Toiminnallisessa opinnäytetyössä voi olla kyse tapahtuman toteuttamisesta, jossa yhdistyy käytännön toteutus, sekä tämän raportointi. (Vilka & Airaksinen 2003, 9.)

Kari Salosen (2013) mukaan opinnäytetyön toiminnan vaiheet kohti päämäärää, etenevät dialogisessa vuorovaikutussuhteessa tietyssä toimintaympäristössä eri toimijoiden kanssa. Siinä on kyse ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta toiminnan keskellä, joka pitää sisällään keskustelua, arviointia, toiminnan uudelleen suuntaamista, palautteen antoa sekä vertaistukea. Tässä opinnäytetyössä vuorovaikutuksellisuudessa on kyse lasten ja aikuisten välisestä vuorovaikutuksesta, koska opinnäytetyössä korostuu erityisesti lapsen osallisuus. (Toikko & Rantanen 2009, 64; Salonen 2013, 6.)

Hanna Vilkan (2003, 63) mukaan toiminnallisissa opinnäytetyöissä laadullinen tutkimusasenne palvelee tilanteessa, jossa tavoitteena on toteuttaa kohderyhmän näemyksiin nojautuva idea. Laadulliselle tutkimusasenteelle on ominaista aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu ja siinä valitaan tarkoituksenmukaisesti tutkittava kohdejoukko. Opinnäytetyössä tämä tarkoittaa päiväkodin lapsia ja heidän perhettä. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena on usein nostaa esille, sekä tunnustaa tutkimuksen kohteena olevien ihmisten omia tulkintoja (Hakala 2010, 21). Laadullisessa tutkimuksessa on lähtökohtana todellisen elämän kuvaaminen, ihmisen arkea koskevia asioita, joita ei voi kuvata määrällisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 157, 160.)

5.2 Aineistonkeruu

Käytimme opinnäytetyön aineistonhankinnassa apuna lasten ryhmähaastattelua ja havainnointia, sekä vanhemmille lyhyitä haastattelulomakkeita. Perusta lapsilähtöiselle toiminnalle on tieto, joka lapsista on saatu havainnoimalla. Havainnointi prosessista siirtyminen toiminnan kehittämiseen aloitetaan havainnoinnista. Havainnoinnin jälkeen prosessia seuraavat tiedon dokumentointi, analysointi ja tulkinta, jonka jälkeen siirry-

tään toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Kun prosessin kaikkia vaiheita on arvioitu, voidaan siirtyä toiminnan kehittämiseen. Aika, joka havainnointi prosessiin käytetään, vaihtelee tilannekohtaisesti. (Koivunen & Lehtinen 2015, 15.) Ennen kuin lähdetään havainnoimaan lasta tai lapsiryhmää on päätettävä, että miksi havainnoidaan ja mihin havainnoinnista saatua tietoa käytetään. On tärkeä sopia kuka havainnoi ja missä tilanteessa havainnoidaan. Havainnointia apuna käyttäen ja sen avulla saatu tieto lapsesta ja hänen kehityksestään mahdollistaa lapsilähtöisen toiminnasuunnittelun. (Koivunen & Lehtinen 2015, 33.)

Käytimme lasten kanssa työskennellessä aineistonkeruumenetelmänä osallistuvaa havainnointia, ymmärtääksemme heidän mielenkiinnon kohteita, aktiivisuuttaan, keskittymistään ja jaksamistaan suunnittelua koskien. Osallistuva havainnoija osallistuu ryhmän toimintaan ja tekee tarvittaessa kysymyksiä jäsenille. Osallistuvassa havainnoinnissa pyritään saamaan kokonaiskuva tutkittavien toiminnasta, mutta havainnointi voidaan myös kohdistaa rajattuihin asioihin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 212.) Osallistuvassa havainnoinnissa havainnoijan roolia voidaan mitata asteittain sen mukaan, missä määrin hän osallistuu toimintaan. Mitä tutumpi asia on, sitä helpompi aineistoa on kerätä. Toisin sanoen, havainnoinnin avulla kerätty aineiston määrä on riippuvainen havainnoijan suhteesta tutkittavaan ilmiöön. (Kananen 2014, 80.)

Opinnäytetyössä lapsiryhmän havainnoinnin aikana kiinnitimme huomiota siihen; 1, millä tavoin lapset ilmaisivat asioita 2, minkälainen tunne lapsista välittyi suunnitelmaa tehdessä ja 3, millaisia asioita he toivat esille toiminnan aikana ideoiden lisäksi. Kuten olemme aiemmin tuoneet esille teoriassamme, Deweyn (1957) mukaan lapsi oppii parhaiten omien toimintojen ja kokemusten avulla, havainnoimalla ja ratkaisemalla konkreettisia ongelmia. Lapsi tuo omassa toiminnassaan toisten kera esille omia yksilöllisiä piirteitään, erottuen näin joukosta. Tämän vuoksi havainnoimme lasten toimintaa isommassa lapsiryhmässä. Kiinnitimme huomiota heidän erilaisiin tapoihinsa ilmaista asioita ja siihen, millä tavoin he toimivat toisten lasten kanssa. Toinen opinnäytetyöntekijä kirjasi ylös tekemiä havaintojaan suunnitteluhetken aikana ja toinen keskittyi tuokion vetämiseen. Aineistonkeruussa ja analysoinnissa käytettiin apuna nauhuria, jonka avulla palattiin tarkastelemaan suunnittelutilannetta. Pienryhmätoimintojen aikana ainoastaan toinen opinnäytetyöntekijä työskenteli lapsiryhmän kanssa, jolloin hän nauhoitti keskustelut ja kirjasi tarpeelliset havainnot lasten toiminnasta.

Ryhmähaastattelua käytetään yleensä silloin kun tarkoituksena on saada tietoa siitä, miten ryhmän jäsenet ymmärtävät eri asioita, millaisia asenteita heillä on tiettyä asiaa

kohtaan tai millaisia kokemuksia heillä on asiasta. Haastattelun tarkoituksena on luoda tilanne, jossa ryhmän jäsenet voivat vapaasti keskustella sovitusta aiheesta. (Anttila 2007, 126.) Ryhmässä keskusteltavat aiheet olivat ennalta sovittuja, koska haluttiin selvittää lasten kokemuksia pihapäivän suunnittelusta ja toteutuksesta. Tämän vuoksi haastattelusta voidaan puhua teemahaastattelusta, jossa aihepiiri tai teema on etukäteen määrätty (Eskola & Vastamäki 2010, 28).

Omat kysymyksemme lasten ryhmähaastattelutilanteessa olivat kokemuksiin liittyviä kysymyksiä; Miltä teistä tuntui tehdä suunnittelua? Millaista tekeminen teidän mielestä oli? Millainen olo teille jäi tänään? Oliko teillä sellainen olo, että saisitte päättää ja miettiä mitä ollaan tekemässä? Vähäisten vastausten myötä esitimme useamman kysymyksen, että tavoittaisimme mahdollisimman hyvin lapsen ymmärryksen kysymystä kohtaan ja jokainen lapsi kertoisi oman mielipiteensä.

Ryhmähaastattelun jälkeen, meillä oli työskentelyn lopussa apuna tunnekortit, joiden avulla lapset saivat kertoa, miltä yhteinen työskentely heidän mielestään tuntui. Tunnekortit otettiin avuksi sen vuoksi, että lapsille annettiin vielä mahdollisuus valita suunnittelua koskeva tunnetila, jos se olisi auttanut tuomaan heidän kokemuksiaan enemmän esille. Mielenterveysseuran tunnekorttien avulla lapsi voi tutustua erilaisiin tunteisiin, keskustella näistä yhdessä aikuisen kanssa (Mieli 2016). Valitsimme tunnekorteista seuraavat; iloinen, surullinen, innostunut, kateellinen, riehakas, ujo, sekä neutraaleimmaksi vaihtoehdoksi peukku ylös - peukku alas kortit. Korteja ei nimetty lapsille mitenkään etukäteen, he saivat halutessaan itse osoittaa ja valita tunnekortin oman olonsa mukaan.

Vanhempien kokemusten kuulemisessa käytimme lomakehaastattelua, jonka avulla tavoitteena oli ymmärtää heidän kokemuksistaan lasten suunnittelemasta pihapäivästä. Lomakehaastattelussa kerätään etukäteen laadittujen kysymysten avulla aineistoa yksilön mielipiteistä, käsityksistä ja näkemyksistä koskien aina yhtä asiaa kerrallaan. Tämän lisäksi yksilöä voidaan pyytää kuvaamaan omia kokemuksiaan. (Vilkkä 2009, 101.)

5.3 Aineiston analyysi

Pyrimme ymmärtämään syvemmin lasten kokemuksia hyödyntäen John Deweyn näkemyksiä ihmiskokemuksesta. Tämän mukaan ihmiskokemusta voidaan tutkia yksilön

ja ympäristön välisenä vuorovaikutuksena, jossa keskitytään tarkastelemaan kokemuksia ohjaavaan toimintaan. Käytimme tässä apuna lasten kanssa yhteisissä työskentelyhetkissä tehtyjä havaintoja.

Opinnäytetyössä pyrittiin syvempään ymmärrykseen lapsen kokemusmaailmasta hermeneuttisella ajattelulla. Hermeneutiikalla tarkoitetaan yleisellä tasolla teoriaa ymmärtämisestä ja tulkinnasta. Siinä kiinnitetään huomiota ihmisten väliseen kommunikaation maailmaan, erityisesti yksilön kieleen, mutta myös kehollisiin ilmaisiin kuten liikkeisiin, ilmeisiin ja eleisiin. Ilmaisut pitävät sisällään merkityksiä, joita voidaan lähestyä ainoastaan ymmärtämällä ja tulkitsemalla. Ihmisen ilmaisut ovat aina luonteeltaan yksilöllisiä ja monimerkityksisiä. Ymmärrys vaatii kriittistä ja reflektiivistä ajattelua, jonka avulla kyseenalaistetaan omia tulkintoja toisen ilmaisemista asioista. (Laine 2015, 33.)

Anttilan (2006) mukaan hermeneutiikalle on ominaista, että ihminen tulkitsee asioita aina oman esiyymmärryksen mukaan. Hermeneutiikan avulla pyritään rakentamaan kokonaiskuva asiasta. Yksittäiset asiat eivät itsessään kerro välttämättä mitään, mutta yhdessä ne voivat muodostaa merkityksellisen kokonaisuuden. Kyse on vuoropuhelusta, jonka keskiössä opinnäytetyöntekijä suhteuttaa omia merkitysehdotuksiaan kerättyyn aineistoon ja korjaa niitä, jos kohteen tulkinta ja ymmärretyksi tuleminen vaatii niin. (Anttila 2006, 305–306.)

Tarkastelimme lasten osallisuuden toteutumista suunnitteluvaiheessa, peilaamalla Harry Shierin Osallisuuden polku- mallia omaan toimintaamme.

5.4 Harry Shier - Osallisuuden polku

Harry Shierin Osallisuuden polku- malli (The Pathways to Participation diagram) on viisi askelinen työväline, jonka avulla voidaan suunnitella ja arvioida useita lasten ja aikuisten välisiä tilanteita. Sen tarkoituksena on auttaa aikuisia tunnistamaan ja parantamaan lasten ja nuorten osallisuutta. Osallisuuden polku- mallin perustana on YK:n lasten oikeuksien sopimus. Mallissa tuodaan esille, kuinka lasten oikeudet toteutuvat vasta siinä vaiheessa, kun polulla on kuljettu vähintään kolmannen askeleen loppuun asti. (Shier 2006, 16–17.)

Harry Shierin mallia on käytetty yleisesti myös arvottamaan lasten osallisuuden toteutumista suomalaisessa varhaiskasvatuksessa. Ensimmäinen askel koskee lapsen kuuntelemista. Kuuntelemiseen sisältyy puheen tulkinnan ja merkityksen rakentamisen

lisäksi sanattomat viestit, ilmeet ja eleet, joita ihmisen tulee aktiivisesti havainnoida. Ilman kuuntelemista ja kuulluksi tulemista, ei ole mahdollista osallistua päivittäiseen vuorovaikutukseen eikä näin ollen päätöksentekoon. Aikuisen velvollisuus on antaa lapselle mahdollisuus ilmaista itseään ja saada asialleen huomiota. Toinen askel koskee lapsen tukemista omien mielipiteiden ilmaisemiseen. Tasolla tulee huomioida lisäksi, minkä vuoksi lapsi ei ilmaise omia mielipiteitään. Tämä voi johtua esimerkiksi ryhmädynamiikasta tai siitä, ettei aikuisella ja lapsella ole yhteistä kieltä. Lapsi voi lisäksi kokea, että hänen mielipiteellä ei ole loppujen lopuksi vaikutusta laisinkaan. Lapset kommunikoivat helpommin heille tuttujen aikuisten kanssa. (Heikka, Fonsén, Elo & Leinonen 2014, 21; Shier 2006, 17.)

Osallisuuden polun kolmannella askelmalla aikuinen ottaa toiminnassaan lapsen mielipiteen ja aloitteet huomioon. Kyse ei ole siitä, että lapselle annetaan käskyvalta. Aikuisen tulee havainnoida tarkasti lapsen toimintaa ja kielellisiä ilmauksia, että hän voi tarttua lapsen aloitteisiin ja mahdollistaa lasten näkemykset toimintaan vaikuttamisessa. Lapsen sanomiin asioihin ja mielenkiinnon kohteisiin on hyvä tarttua leikkiä ja keskustelua seurattaessa. Askelmalla aletaan tarkastella ryhmän tai päiväkodin toimintakulttuuria ja pohtia millä tavoin mahdollistetaan lasten aloitteiden ja mielipiteiden huomioiminen ja otetaan tämä mahdollistaminen osaksi ryhmän ja päiväkodin rutiineja. (Heikka, Fonsén, Elo & Leinonen 2014, 22; Shier 2006, 17.)

Neljännellä askeleella lapsi nähdään aktiivisena osallistujana ja hänet otetaan mukaan päätöksentekoprosessiin. Aikuinen luovuttaa lapselle omaa valtaansa, kantaen silti päätösten tuoman vastuun. Aikuiset ottavat lapsen näkemykset huomioon ja tukevat lapsia niiden esittämisessä. Asioista keskustellaan, demokraattisesti puoltamalla tai hylkäämällä ehdotukset. Lasta opetetaan sitoutumaan tehtyihin päätöksiin paremmin, että he oppivat vastuuntuntoa ja empatiaa. Viidennellä osallisuuden polun askelmalla lapsi jakaa vallan ja vastuun aikuisen kanssa, mutta aikuinen auttaa lasta kantamaan vastuuta. Päätöksen tekemisen seuraukset tulee pyrkiä tuomaan esille positiivisin ja kannustavin keinoin sen sijaan, että lasta syytetään vääristä valinnoista. Lapsen ei tule siis kärsiä omista valinnoistaan. Kaikissa osallisuuden polun tasoissa tulee huomioida, että lapsen osallisuutta tulee tarkastella ja tukea kehitystason mukaisella tavalla. Tämän lisäksi lapselle tulee antaa myös valinnanmahdollisuus olla päättämättä asioista. (Heikka, Fonsén, Elo & Leinonen 2014, 24–25.)

5.5 Pedagoginen suunnittelu ja toiminta lasten kanssa

Marraskuussa 2016 saimme tutkimusluvan Salon kaupungilta opinnäytetyön tekemiseen, jonka jälkeen laitoimme vanhemmille lupakyselyn (Liite 2). Kyselyllä pyydettiin lupaa vanhemmilta suunnitteluhetken nauhoittamista ja mahdollista valokuvaamista varten. Tavoitteena oli, että kaikki halukkaat esikoululaiset saisivat osallistua Joulun avaus -juhlan suunnitteluun. Kyselyistä kaksi jäi kokonaan palauttamatta, yksi huoltaja kielsi lastaan osallistumasta ja yksi kielsi lapsensa valokuvaamisen. Lasten poissaolot rajasivat myös lopullista osallistujamäärää suunnitteluhetkellä, jonka vuoksi suunnitteluvaiheeseen osallistui aktiivisesti yhdeksän lasta.

Teimme alussa pedagogisen suunnitelman siitä, millä tavoin toteutamme suunnitteluhetken lasten kanssa. Suunnitelma jaettiin kolmeen vaiheeseen: 1) toiminnan aloitus, 2) toimintaosuus ja 3) lopetus. Aloitus piti sisällään henkilöiden ja tehtävän esittelyn lisäksi alkujumpan. Toimintaosuus koski lasten suunnitteluvaihetta, ideoiden piirtämistä. Lopetuksessa oli loppuleikki ja keskustelua lasten kokemuksista.

Kuva 1. Pihapäivän suunnitelmaa lasten piirtämänä

Taulukko 1. Pedagoginen suunnitelma

	Opinnäytetyön työskentely esikouluikäisten lasten kanssa
Aloitus (motivaatio)	<ul style="list-style-type: none"> - lyhyt tutustumis- ja esittelykierrros - lapsille nimilaput, voi kutsua henkilökohtaisemmin - liikunnallinen lämmittelyleikki (Pikku-Kuplat: Jumma) <p>Kerrotaan lapsille:</p> <ul style="list-style-type: none"> - miksi olemme pyytäneet lapsia työskentelemään yhdessä - milloin kyseinen tapahtuma järjestetään ja keitä sinne kutsutaan
Työskentely ja toiminta	<p>Lasten haastattelu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pohditaan liikunnallisia ideoita mitä lapset haluaisivat toteuttaa pihapäivässä vanhempien ja isovanhempien kanssa. - Mitä liikkumiseen liittyviä asioita haluaisitte järjestää päiväkodin pihalle, vanhempien ja isovanhempien kanssa yhdessä tehtäväksi?
Työskentelymenetelmät	<ul style="list-style-type: none"> - lasten haastattelu - ei- strukturoitu ja strukturoitu havainnointi <ul style="list-style-type: none"> • vuorovaikutus, sanat, kehonkieli, ilmeet, eleet - lasten ideointi antamalla mahdollisuus piirtää - työskentelyn nauhoittaminen
Toiminnan tavoite	<ul style="list-style-type: none"> - luoda lapsille mahdollisuuksia osallisuuteen suunnittelemalla liikunnallista pihatapahtumaa Salon Asemakadun päiväkodin pihalle - pyrkiä asettumaan lapsen asemaan ja työskennellä heidän kanssaan samalla tasolla - selvittää lasten kokemuksia suunnittelusta
Lopetus	Yhteinen lopetusleikki (Fröbelin palikat - Tonttujen aamujumppa) Kiitos yhteisestä ajasta
Oman työskentelyn arviointi suhteessa tavoitteisiin	<p>Millä tavoin suunnittelutilanne toteutui?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Olisiko meidän pitänyt tehdä jotain toisin lapsia ohjatessa? - Mitä olisimme voineet tehdä toisin? - Onnistuimmeko luomaan lapsille riittävästi mahdollisuuksia osallisuuteen suunnittelussa?

Kuten taulukossa 1 on esitetty, etenimme suunnitteluhetkellä pedagogisen suunnitelman mukaisesti. Suunnitelma voidaan karkeasti jakaa kolmeen osaan, jotka ovat: aloitus, työskentely ja toimintaosuus, sekä lopetus. Pedagoginen suunnitelma tehtiin opiskelijujen aikana käytetyn pedagogisen suunnitelma- mallin mukaan, joka oli käytössä harjoittelukansiossa viimeisen harjoittelujakson aikana.

Aloitimme työskentelyn valmistelemalla päiväkodin jumppasalin suunnitteluhuonon varten. Huomioimme tilan käytön ja laitteiden toimivuuden. Lapset saapuivat saliin heidän ryhmässä työskennelleen sijaisen kanssa. Lapset vaikuttivat alkuun hieman jännittyneiltä, mutta istuutuivat oma-aloitteisesti penkille. Pidimme lyhyen esittelykierroksen. Laitoimme lapsille nimilaput paitaan, jotta pystyimme kohtaamaan heidät henkilökohtaisemmin ja kutsumaan omilla nimillään. Esittelykierroksen jälkeen otimme liikunnallisen lämmittelyleikin, jotta tulisimme enemmän tutuiksi lasten kanssa. Lapset selvästi pitivät leikistä ja jännitys hälveni yhteisen tekemisen myötä. Leikin jälkeen kerroimme tarkemmin, mitä olemme tekemässä ja minkä vuoksi olemme pyytäneet lapsia työskentelemään kanssamme. Sanoimme lapsille, että osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja halutessaan lapset saavat palata omaan ryhmäänsä puuhailemaan.

Aloituksen jälkeen aloimme haastatella lapsia. Pyysimme heitä alkuun pohtimaan erilaisia liikunnallisia ideoita, joita he halusivat toteuttaa. Esitimme lapsille kysymyksen; mitä liikkumiseen liittyviä asioita haluaisitte järjestää päiväkodin pihalle, vanhempien ja isovanhempien kanssa yhdessä tehtäväksi? Olimme koko suunnitteluajan käytettävissä ja vastasimme tarvittaessa lasten kysymyksiin. Rohkaisimme lapsia itse kertomaan minkälaisia ideoita heillä olisi pihapäivän toteutuksesta. Pyrkimyksemme oli kuitenkin olla puuttumatta liikaa suunnittelun kulkuun. Nauhoitimme keskustelun, että pääsimme palaamaan ideoihin niitä myöhemmin kootessa.

Lapset olivat motivoituneita ja oma-aloitteisia tuottamaan ideoita pihapäivän toteutuksesta. Ideoita tuli paljon ja ne kirjattiin ylös. Haastattelun aikana käytettiin myös vertaisarviointia, jolloin lapsilta kysyttiin miltä toisten ideat heidän mielestään vaikuttivat. Lapset kokivat, että kaikki ideat olivat kivoja. Alun haastattelun jälkeen lapset siirtyivät lattialle piirtämään omia ideoitaan suunnitelmistaan. Tämän tavoitteena oli antaa lapsille mahdollisuus visualisoida omat ideansa. Lapset työskentelivät keskittyneesti ja toivat innokkaasti esille omia ajatuksiaan. Lapset olivat hyvin itseohjautuvia ja sitoutuneita työskentelyyn. He pyysivät aikuista kirjoittamaan kuvansa viereen, mitä siinä tapahtui ja mistä ideasta oli kyse.

”Voit sä kirjottaa, et täs on leikkimökki ja sen vieres ravattais keppareilla?”

”Mitä kirjoitetaan? Tontun piilotus.”

”Täs on hulavanteen pyörittämistä.”

Olimme läsnä ja kuuntelimme mitä heillä on sanottavaa. Olimme koko suunnitteluvaiheen ajan aktiivisia toimijoita ja havainnoijia. Havainnointi ei ollut strukturoitua, vaan tapahtui toiminnan ohessa. Toiminta keskeytyi välipalan ajaksi, jonka jälkeen osa lapsista halusi jäädä omiin puuhiin omaan ryhmään. Kuusi lasta palasi jatkamaan piirroksiaan. Yksi uusi lapsi tuli kertomaan oman ideansa ja palasi tämän jälkeen leikkeihinsä.

Kuva 2. Lapset ideoimassa pihapäivää piirtämällä

Päätimme suunnittelun yhteisellä jumppaleikillä liikunnan henkeen sopivalla tavalla. Jouluaiheiseen loppuleikkiin osallistuivat lähes kaikki lapset, jotka olivat suunnittelemassa. Lapset olivat aktiivisesti mukana koko musiikkikappaleen ajan.

Loppuleikin jälkeen kysyimme lapsilta heidän kokemuksistaan pihapäivän suunnitteluun liittyen. Lasten mielestä suunnittelu oli ollut kivaa ja hikistä. Asetimme penkille avuksi erilaisia tunnetiloja kuvaavia kortteja, joista lapset saivat halutessaan osoittaa kuvan avulla miltä heistä tuntui. Lapset toivat iloksemme ainoastaan positiivisia asioita suunnitteluhetkestä. He kokivat, että olivat saaneet kertoa omia kokemuksia riittävästi ja heille luotiin useaan otteeseen mahdollisuus kertoa siitä, miltä heistä tuntui suunnittelun aikana. Tapahtuman loppuun kehuimme lasten suoriutuneen tehtävästä hienosti. Kerroimme kokoavamme suunnittelun jälkeen heidän ideansa yhteen. Lupasimme, että

ideat käydään läpi heidän kanssaan vielä ennen tapahtumaa, jotta varmistutaan siitä, että olemme ymmärtäneet heidän ideansa oikein.

”Mä haluaisin et tehtäis tääl viel jotain.”

Lopussa lapset eivät olisi halunneet vielä päättää yhteistä aikaamme, joten sovimme, että he saavat ehdottaa vielä yhteistä leikkiä. Suunnitteluvaiheessa mainittiin useasti ”kepparit”, eli keppihevoseet. Lapset kysyivät, voisivatko he ottaa nämä mukaan viimeiseen leikkiin, joilla he ratsastivat musiikin tahtiin. Kappaleen jälkeen kiitimme lapsia mukavasta suunnitteluhetkestä ja he palasivat kaikki takaisin omaan ryhmäänsä.

Tuokion jälkeen arvioimme opinnäytetyöparina omaa työskentelyämme, millä tavoin suunnittelutilanne toteutui ja olisiko meidän pitänyt tehdä jotain toisin lapsia ohjatessa? Pohdimme myös, toteutuiko lapsen osallisuus suunnitteluhetkellä?

Varsinaisen suunnittelupäivän jälkeen oli ylimääräinen suunnitteluhetki, missä annoimme aiemmin poissa olleille esikoululaisille mahdollisuuden kertoa omista ideoistaan pihapäivää varten. Tähän kertaan osallistui neljä lasta. Heille kerrottiin mitä ryhmän muiden eskarilaisten kanssa oli tehty ja he saivat piirtää omia ideoitaan. Ideointihetki oli huomattavasti lyhyempi kuin ensimmäinen suunnitteluhetki. Toiminnan alkuun ei ollut järjestetty samanlaista toimintaa kuin ensimmäisellä kerralla. Saimme muutamaa ideaa lisää toteutettavaksi. Pohdimme, oliko lasten kiinnostus suunnittelua kohtaan vähäisempi sen vuoksi, että heillä oli mahdollisuus vapaaseen leikkiin suunnittelun aikana. Samalla tuli myös reflektoida omaa toimintaa siitä näkökulmasta, että oliko vähäinen kiinnostus aikuisen toiminnasta johtuvaa, koska alussa ei ollut toimintaan herätteleviä leikkejä.

Aloitimme varsinaisen pihapäivän suunnittelun lasten ideoiden ja näkemysten pohjalta. Käytimme tähän apuna lasten piirtämiä kuvia ja siihen kirjoittamiamme lapsilta saatuja kommentteja, sekä haastattelutilanteessa saatuja ideoita. Kuten aikaisemmin mainittiin, on haastattelut nauhoitettu, jotta pystyimme palaamaan niihin ja suunnittelun keskusteluihin. Kokosimme kaikki lasten ajatukset yhteen ja piirsimme kartan siitä, minne lapset olivat liikuntarastit ajatelleet. Rajasimme toiminnan pääasiassa liikunta-aiheisiin ideoihin. Lasten ja aikuisten mielestä ohjelman ja toiminnan käsitteet voidaan nähdä moniulotteisesti, jonka vuoksi emme rajanneet pois kaikkia ideoita, jotka eivät olleet liikunnallisia. Tärkeintä oli keskittyä toiminnalliseen tekemiseen.

Suunnitelman ollessa valmis, kävimme tämän läpi lasten kanssa uudelleen toisessa tapaamisessa. Tapaamiseen osallistui seitsemän lasta ja pihapäivän suunnitelmaa käytiin läpi pienissä ryhmissä. Tällä tavalla saimme lasten ääntä kuuluville yksilöllisemmin. Apuna keskusteluissa lasten kanssa oli kartta pihasta, johon oli piirretty lasten ideoiden pohjalta rastit. Lapset kiinnittivät hyvin tarkkaan huomiota pieniin yksityiskohtiin ja kyselivät, mitä kukin piirros merkitsee.

Aiemmassa ryhmätilanteessa huomasimme, että osa lapsista oli huomattavasti aktiivisempia vastaamaan kysymyksiin ja tuomaan ideoitaan esille. Toiset lapset toivat ideoitaan esille piirtäen, mutta eivät välttämättä tuottaneet laisinkaan ideoita puhumalla. Lapset saivat pienemmässä ryhmässä tuotua yksilöllisemmin ajatuksiaan esille, mutta silti heillä oli mahdollisuus keskustella ja vaihtaa ajatuksia myös vertaistensa kanssa. Aikuinen pyrki olemaan ohjaamatta toimintaa liikaa. Lasten keskittyminen toimintaan vaihteli ajoittain. Osa jaksoi keskittyä toimintaan pidemmän aikaa. Ideoiden käsittely pienryhmissä antoi mahdollisuuden lapselle keskustella oman jaksamisensa mukaan ja antoi jokaiselle tilaisuuden päästä kertomaan omia ideoitaan. Keskustelujen aikana aikuinen lisäsi yksityiskohtia, joita lasten mielestä puuttui kartasta. Neuvottelimme rasteista siten, että lapset kertoivat omista näkemyksistä ja tarvittaessa aikuinen antoi vastaehdotuksen, jonka pohjalta ideaa työstettiin edelleen. Lapset kertoivat tarvittavia korjausehdotuksia ja tarkensivat leikkien sääntöjä, sekä muita yksityiskohtia.

”Otetaanko lennokit vielä mukaan pihapäivään? Joo voi sinne ehkä ottaa. Mut ehkä se ei olis niin hyvä lähel puita, koska se voi takertuu puuhun kii.”

Lopullisia rasteja pihalle tuli kaiken kaikkiaan kolmesta: hulavanteet, kepparirata, sähly, piiloleikki, kettu-hippa, lennokin heitto, pallon heitto kaverille, pallon heitto purkkiin, hyppynaru, tontun ja poron piilotus, juna-tunneli-leikki, keinut ja liukumäki. Nämä toivat näkyväksi lasten ajatuksia erilaisista liikunnallisista leikeistä ja siitä, mikä oli heidän näkemyksensä pihapäivästä ja sen toiminnasta.

Reflektoimme suunnittelun aikana omaa toimintaamme ja sitä, onnistuimmeko rajamaan suunnitelmaa riittävästi ja huomioimaan lasten ideoiden muutoksia? Lisäksi pohdimme, vaikuttivatko omat asenteemme ohjaamiseen? Lapsilta tuli ideoita, joita ei pystytty toteuttamaan, mutta tulimme siihen lopputulokseen, että suunnittelun toteutus kuitenkin onnistui. Jouduimme rajaamaan ideoita, että myös päiväkodin pienimmät pystyivät osallistumaan vanhempien kanssa toimintaan. Pihapäivän luonne vaikutti myös

siihen, että osaa ideoista ei olisi pystynyt toteuttamaan, koska tapahtuman aikana rasti olisivat vaatineet jatkuvaa aikuisen läsnäoloa.

Toteutuspäivän aamulla kävimme kertaalleen suunnitelman ja rasti läpi yhdessä lasten kanssa. Lapset saivat halutessaan tehdä jokaiselle rastille kyltin. Rasti nimettiin ja kirjattiin sen toimintaohjeet. Lasten suunnittelemien ja toteuttamien kylttien avulla pyrittiin visualisoimaan aikuisille, sitä tapaa jolla lapset näkevät eri tekemisen, leikin ja liikkumisen. Lapset työskentelivät kolmen hengen ryhmissä. Lähes kaikki lapsista jaksoi osallistua työskentelyyn. Osa osasi jo kirjoittaa omatoimisesti ja muut saivat kirjoittaa haluamansa tekstin mallin mukaan.

Kuva 3. Lasten tekemä kyltti rastille

Iltapäivällä pihapäivää toteutettiin konkreettisesti lasten kanssa. Viisi lasta halusi osallistua pihapäivän rastiin kokoamiseen. He kertoivat rastiin lopulliset paikat ja ohjeistivat, minne kyltit tulisi laittaa pihalla. Kysyimme lapsilta: *”Mihin paikkaan tämä rasti kuuluu?”*. Yksi lapsista perusteli muille, kuinka *”Kepparirata on hyvä leikkimökin vieressä, koska siin on puut joiden ympäri voidaan kiertää. Siin vieressä on pölkkyjä radan tekemiseen.”* Toinen lapsi ohjeisti taas kiipeilytelineillä; *”Näitä vois laittaa tähän, et ne pienetkin voi etsii niitä täst alhaalta, mut isot voi kiivetä ylemmäs.”* Tämän myötä toiset lapset kertoivat myös, mihin paikkoihin tonttuja ja poroja voisi piilottaa. Apuna meillä oli

aiemmassa suunnitelmassa laadittu kartta. Lapset olivat aktiivisia toimijoita ja rastiin saatiin laitettua valmiiksi alle tunnissa, jonka jälkeen he suuntasivat välipalalle. Tämän jälkeen valmistauduimme aikuisten kesken laittamaan Joulun avaus -juhlaa varten erinäisiä kalusteita ja somisteita paikalle, kunnes vanhempaintoimi-kunnan jäsenet saapuivat paikalle valmistautumalla omaan osaansa.

Pohtiessamme lasten suunnitteluhetkeä ja heidän motivaatiotaan toimintaa kohtaan, pystyimme näkemään, miten Deweyn ajatukset ihmisen kokemuksesta näyttäytyvät juuri lapsen mielikuvituksen keinoin. Lapsen käyttivät omia muistivarastojaan kokemuksista, mutta värittivät niitä sopivasti suunnitelmaan sopivaksi. Lasten ideat olivat selvästi sidottu siihen ympäristöön, missä he työskentelivät ja niissä oli sopivasti ripaus mielikuvitusta. He nostivat keskusteluissa ylös ideoita muun muassa päiväkodin askarteluista ja välineistä.

Uuden valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa puhutaan lapsen oppimisen alueista, jotka ovat otsikoitu seuraavasti; Kielten rikas maailma, Ilmaisun monet muodot, Minä ja meidän yhteisömme, Tutkin ja toimin ympäristössäni, sekä Kasvan, liikun ja kehityn. Toiminnan keskeisenä lähtökohtana on lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset. Oppimisen alueita ei tule nähdä toisistaan irrallisina kokonaisuuksina, vaan eri aihepiirejä tulee yhdistää ja soveltaa lasten osaamisen ja mielenkiinnonkohteisen mukaisesti. Tämän myötä pyritään eheytettyyn pedagogiseen toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen yhdessä lasten kanssa. Toiminnan aihepiirit voivat nousta esille eri vuorovaikutustilanteista lasten ja aikuisten välillä tai leikeistä, retkistä ja saduista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 28.)

5.6 Joulun avaus- juhla

Joulun avaus-juhla alkoi kello 15.30. Pihapäivään saapui alkuun muutamia vanhempia ja isovanhempia. Alkuun kerroimme heille henkilökohtaisesti lyhyesti, mistä pihapäivässä oli kyse ja pyysimme heitä vastaamaan palautekyselyyn (Liite 3) tapahtuman päätteeksi. Kellon ollessa lähempänä neljää, pihapäivä oli jo täydessä touhussa. Paikalle saapui vanhempia ja isovanhempia runsain määrin. Vanhempaintoimikunta oli järjestänyt tarjottavaksi lämmintä mehua ja pipareita. Tunnelman lisäämiseksi taustalla soi joululaulut. Perheet toimivat hyvin itseohjautuneesti. Keskustelimme vanhempaintoimikunnan jäsenen kanssa siitä, tulisiko meidän yhdessä pitää jonkinlainen aloituspuhe tapahtumaan liittyen, mutta hän koki tämän olevan mahdotonta suuren osallistu-

jamäärän ja tapahtuman luonteen vuoksi. Päädyimme toimimaan näin, koska perheenjäseniä saapui ja lähti hyvin eri aikaan. Jouluvalot sytytettiin vasta klo 16.15, jotta kaikki vanhemmat, myös ne joiden työpäivä päättyi kello 16.00, pystyivät osallistumaan tapahtumaan.

5.7 Leikin käsikirja – Leikitäänkö kirkkistä?

Opinnäytetyön toinen osa oli Leikitäänkö kirkkistä?- lehtisen teko. Opinnäytetyön aikana vanhemmille lähetettiin sähköposti, jossa kysyttiin heidän lapsuuden leikeistään (Liite 1). Sähköpostin lisäksi jokaiselle perheelle jaettiin lokerikkoihin paperinen versio kyselystä, jotta lapsen useasti hakevat isovanhemmatkin voisivat halutessaan vastata kyselyyn. Haastoimme siis sekä vanhemmat, että isovanhemmat pohtimaan omia lapsuuden leikkejään. Annoimme vastausaikaa reilun viikon, jonka aikana saimme ainoastaan neljä vastausta, joista yksi oli sähköpostivastaus ja kolme paperista.

Koostimme pienen lehtisen, jonka nimeksi tuli *Leikitäänkö kirkkistä? -vanhempien pohdintoja lapsuuden leikeistä* (Liite 5). Lehtiseen on koottu kaikkiaan seitsemän leikkiä ohjeineen, mutta tämän lisäksi se sisältää vanhempien pohdintoja yleisesti lapsuuden leikeistä. Osaan leikeistä tuli säännöt suoraan vanhemmilta, loput leikeistä haettiin kahdesta erillisestä lähteestä. Lehtisen toivotaan herättävän päiväkodissa aikuisten keskuudessa pohdintoja omista lapsuuden leikeistä ja antaa leikkiehdotuksia päiväkodille aikuisten, sekä lasten toteutettavaksi.

Kun kyselyn vastaukset saatiin, pohdimme sitä olisiko vastauksia tullut enemmän, jos vanhemmille olisi annettu enemmän vastausaikaa ja laitettu tarvittaessa muistutusviesti ennen määräaikaan? Pohdimme lisäksi olisiko paremman lopputuloksen saamiseksi voinut kysyä vapaaehtoisia vanhempia tai isovanhempia yksilöhaastatteluun. Tämä olisi mahdollistanut erilaisen tutkimuksen ja vahvasti kulttuurisen elämänkaarinäkemys.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tarkastella millä tavoin voimme luoda lapsille mahdollisuuksia osallisuuteen erityisesti toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Tavoitteena oli toteuttaa yhteisöllinen tapahtuma, mihin kutsuttiin lasten vanhempien lisäksi isovanhemmat. Loimme vanhemmille ja isovanhemmille mahdollisuuden osallisuuteen päiväkodin toiminnassa, herättelemällä ja kyselemällä heidän ajatuksiaan omista lapsuuden leikeistä, jotka koottiin lopussa lehtiseksi. Opinnäytetyöprosessin aikana tutkimustehtäviksi muotoutui 1, minkälaisia kokemuksia lapsilla on liikunnallisen pihapäivän suunnittelusta ja toteutuksesta, sekä 2, minkälaisia kokemuksia perheellä on osallistumisesta liikunnalliseen pihapäivään.

Opinnäytetyömme toiminnallinen osuus koostui siis kahdesta eri kokonaisuudesta; lasten osallisuudesta pihapäivän suunnittelua ja toteutusta koskien, sekä vanhempien osallistamisesta *Leikitäänkö kirkkistä? – vanhempien pohdintoja lapsuuden leikeistä* – lehtisen tekoon. Jälkimmäinen jäi hyvin pienimuotoiseksi osioksi, vähäisten vastauksien myötä.

Koostimme lasten ideoiden ja suunnitelmien pohjalta suunnitelman pihapäivän ohjelmasta. Reflektoimme omaa työskentelyämme tämän aikana erityisesti liittyen siihen, onnistuimmeko luomaan lapsille riittävästi mahdollisuuksia osallisuuteen. Reflektoimme lisäksi sitä, pystyimmekö minimoimaan omaa ohjaustamme vuorovaikutustilanteiden aikana siten, että se ei vaikuttanut liikaa lasten ajatuksiin ja toimintaan ja osasimmeko riittävän hyvin kysyä lapsilta heidän kokemuksistaan suunnittelutilanteessa. Mielestämme onnistuimme huomioimaan lasten ideat suunnittelussa hyvin ja olimme tyytyväisiä lopputulokseen.

6.1 Lapsen osallisuuden toteutuminen opinnäytetyössä

Tarkastelimme lapsen osallisuuden toteutumista Harry Shierin osallisuuden polku mallin mukaisesti. Keskityimme tarkastelemaan osallisuuden toteutumista ensimmäisen suunnittelupäivän myötä, koska tämä ideointihetki oli kaikkein pisin ja monipuolisin. *Polku mallin ensimmäinen askel* koskee lapsen kuuntelemista, johon sisältyy puheen tulkinnan ja merkityksen rakentamisen lisäksi sanattomat viestit, ilmeet ja eleet, joita ihmisen tulee aktiivisesti havainnoida. Kyse on siis aikuisen ja lapsen välisestä vuoro-

vaikutuksesta, jossa lapsi saa ilmaista itseään ja tulee kuulluksi. Tämä pyrittiin huomiomaan jo suunnitellessa yhteistä pihapäivän suunnittelutuokiota. Nauhoitimme keskustelumme, jotta kaikki aika ei olisi mennyt ideoiden kirjoittamiseen. Lasten kertoessa ideoistaan kuuntelimme heitä, pidimme katsekontaktin ja tarvittaessa tarkensimme lisäkysymyksillä, olimmeko ymmärtäneet asian oikein. Halusimme osoittaa, että ideat olivat meille tärkeitä. Kysyimme lapsilta toiminnan aikana, miltä toisten ideat kuulostivat? Pyrimme olemaan lapsille ystävällisiä, helposti lähestyttäviä ja positiivisia koko toiminnan ajan. Mielestämme onnistuimme tässä tavoitteessa ja osallisuuden polun huomioimisessa hyvin.

Osallisuuden polun toisella askeleella tarkasteltiin lapsen tukemista omien mielipiteiden ilmaisemiseen. Tasolla tuli huomioida lisäksi, minkä vuoksi lapsi ei ilmaise omia mielipiteitään. Pohdimme sitä, että jokainen lapsi on erilainen temperamentiltaan, eikä välttämättä halua laisinkaan tuoda omia mielipiteitään asioista esille. Suunnittelun aikana pyrimme siihen, että jokaiselta lapselta kysyttäisiin yksitellen omista mielipiteistään. Ryhmässä oli jokunen lapsi, jotka olivat enemmän äänessä kuin toiset. Osa lapsista puhui kysyttäessä. Yksi lapsista ei kommentoinut suunnittelun aikana mitään haastatteluvaiheessa ja hän vaikutti huomattavasti hiljaisemmalta. Pohdimme, vaikuttiko kyseyseen lapseen se, ettemme olleet ennestään tuttuja tai se, että tilanteessa oli lisäksi mukana ryhmässä työskentelevä sijainen, joka ei ollut tuttu entuudestaan. Lapsi kuitenkin toimi reippaasti piirtäessään ideoita paperille ja kertoi ideastaan kysyttäessä. Näemme, että kyse oli siitä, että jokainen lapsi toimii omalla tavallaan, eivätkä kaikki tuo ideoitaan samalla tavoin esille. Koemme, että lapsen osallisuuden toinen askelma toteutui hyvin olosuhteisiin nähden ja lapset olivat hyvin sitoutuneita ja motivoituneita toimintaan.

Koimme piirtämisen hyväksi keinoksi saada lapsen äänen kuuluviin. Toisaalta voimme havaita, että ryhmässä oli mukana lapsille tuntemattomia aikuisia, joita ilman hiljaisempi lapsi olisi voinut tuoda ideoitaan enemmän julki suunnitteluvaiheessa. Pohdimme yleisellä tasolla, olisiko ollut parempi järjestää suunnittelu lapsiryhmän kanssa, joka olisi ollut toiselle opinnäytetyön tekijälle ennestään tuttu. Tällainen järjestely olisi ollut mahdotonta järjestää tällä aikataululla ja toisaalta lasten osallistuminen toimintaan koettiin näillä resursseilla aktiiviseksi ja positiiviseksi.

Osallisuuden polun kolmannella askeleella aikuinen ottaa toiminnassaan huomioon lapsen mielipiteen ja aloitteet, mutta lapselle ei suoranaisesti anneta käskyvaltaa. Aikuinen havainnoi askelmalla lapsen keskustelua, toimintaa ja kielellisiä ilmauksia, jotta

hän voi tarttua lapsen mielenkiinnon kohteisiin ja mahdollistaa tämän näkemykset toimintaan vaikuttamisessa. Kolmannella askeleella tulee pohtia millä tavoin mahdollistetaan lasten aloitteiden ja mielipiteiden huomioiminen. Omassa työskentelyssämme annoimme lapsille lähes vapaat kädet suunnittelussa, mutta pyrimme rajaamaan heidän ideoitaan sen mukaan, että ne liittyisivät pääosin fyysiseen aktiivisuuteen. Tässä kohdin puhuimme suoraan lasten kanssa ja perustelimme mahdollisimman selkeästi, minkä vuoksi idea ei välttämättä toimi tässä kohtaa. Kysyimme vastakysymyksenä, miten lapsi näkee ideassa liikunnan, mutta emme tyrmänneet ideoita suoraan. Kehuimme ideaa hyväksi, mutta halusimme heidän pohtivan asioita uudelleen. Näemme kolmannen askeleen toteutuneen hyvin, sillä pyrimme suunnitteluvaiheessa neuvottelemaan ideoista sen mukaisesti, että lapsen näkökulma olisi etusijalla.

Pohdimme askelmalla hyvin paljon valtasuhteiden asetelmaa. Olemme työskennelleet hyvin erilaisissa ryhmissä, joissa joidenkin ryhmien toiminta on ollut hyvin aikuislähtöistä. Olimme itse rajanneet opinnäytetyön aiheen myötä lasten suunnitteluaiheen koskemaan liikunnallisia ideoita, joita he halusivat tehdä perheensä kanssa. Loimme raamit lasten toiminnalle jo ennen työskentelyn alkua, mutta pyrimme joustamaan ja keskustelemaan lasten kanssa heidän ideoistaan. Näimme, että oli perusteltua tässä kohtaa rajata lasten ideat fyysiseen liikuntaan. Pohdimme kuitenkin, että jos kyse olisi ihan tavallisesti päiväkodin arkipäivästä ja lasten ideointihetkestä, rajaisimmeko aikuisina toimintaa samalla tavalla vai antaisimmeko lasten yhdessä päättää mikä päivän teema olisi? Haluamme uskoa, että osaamme ottaa lasten näkemykset huomioon eri tavoin. Jatkoimme pohdintaamme lisäksi teoriaamme pohjaten myös siten, miten aikuisen on hyvä asettaa rajat turvallisuuden tunteeseen vedoten, ettei lapsi joutuisi itse ottamaan liian vahvasti vastuuta omista päätöksistä? Toisaalta näemme, että aikuisen tekemien päätösten myötä voidaan pyrkiä tukemaan hienovaraisesti lapsen pettymystensietokykyä. Kyse kolmannen askeleen toimintatavoissa on mielestämme lapsen ja aikuisen välisestä vuorovaikutuksesta, kuinka molemmat osapuolet keskustelevat ja esittävät omia näkemyksiä ja perusteluja, mielipiteidensä tueksi.

Osallisuuden polun neljännellä askeleella lapsi nähdään aktiivisena osallistujana ja hänet otetaan mukaan päätöksentekoprosessiin. Oma pohdintamme neljännestä askeleessa limittyy paljolti kolmannen askeleen kanssa päällekkäin. Neljännellä askeleella aikuinen luovuttaa lapselle omaa valtaansa, ottaa lapsen näkemykset huomioon, tukee lasta niiden esittämisessä, mutta kantaa silti päätösten tuoman vastuun. Asioista keskustellaan lasten kanssa demokraattisesti puoltamalla tai hylkäämällä ehdotukset. Las-

ta opetetaan sitoutumaan tehtyihin päätöksiin, jotta he oppivat vastuuntuntoa ja empatiaa. Koimme lasten olevan suunnitteluvaiheessa hyvin aktiivisia toimijoita, jotka keskustelivat ja perustelivat omia valintojaan ahkerasti. Muistutimme ideoinnin aikana, että heidän tulisi ottaa huomioon suunnittelussa, itsensä lisäksi myös päiväkodin pienimmät lapset, sekä aikuiset. Aiemmin mainitsimme siitä, kuinka itseohjautuvia lapset olivat toiminnassa. Tässä kohtaa muutama lapsi toi itse esille, kuinka jokainen lapsi täytyy ottaa huomioon omassa ideassa, ja miten tämä toteutuu. Empaattisuus tuli siis aivan itsestään toiminnassa esille. Jos vertaamme osallisuuden polun neljännen askeleen sisältöä, koimme tämän toteutuneen omalla painollaan ilman aikuisen tarvetta vaikuttaa asiaan mitenkään. Lapset olivat mukana päätöksentekoprosessissa ja saivat vaikuttaa lopputulokseen useassa eri vaiheessa.

Pohdimme kuitenkin sitä, tuliko tässä kohtaa esille lainkaan sitä, että lasten tulee kantaa päätösten tuoma vastuu. Mielestämme tämä ei ollut olennaista tapahtuman suunnittelussa ja toteutuksessa, koska opinnäytetyöpari oli kuitenkin viimekädessä vastuussa pihapäivän ideoiden kokoamisessa ja aiheen rajaamisessa. Toisaalta vastuukysymys tulee esille enemmän osallisuuden polun viidennellä askeleella, jossa korostetaan vallan ja vastuun jakamista aikuisen kanssa.

Viidennellä askeleella päätöksen tekemisen seuraukset tulee pyrkiä tuomaan esille positiivisin ja kannustavin keinoin, eikä lasta saa syyttää vääristä valinnoista. Näemme, että vallan ja vastuun jakaminen näyttäytyi eniten siinä, että annoimme lasten päättää pihalla eri rastien paikat ja neuvottelimme kyseisistä paikoista yhdessä. Toisaalta lapset saivat koko suunnittelun ajan hyvin vapaasti kertoa ja toteuttaa ideoitaan, siten että aikuinen pyrki ottamaan heidän mielipiteensä vahvasti huomioon. Ainoastaan kaksi suunnitelman ideoista jäi toteuttamatta, mahdollisen rastin valvonnan puutteen ja idean haastavan toteutuksen myötä. Suunnittelun lopussa pohdimme vielä sitä, painotimme ko riittävästi lapsille, että heidän tulisi ottaa huomioon myös vanhemmat ja isovanhemmat ideoissa. Tämä osuus jäi mielestämme melko vähäiseksi, johon meidän olisi ollut hyvä tarttua vielä hieman tarkemmin. Toisaalta lapset tekivät päivästäan hyvin omannäköisen ja lopussa vastuu oli kuitenkin aikuisella.

Lasten osallisuus toteutui mielestämme opinnäytetyön liikunnallisen pihapäivän suunnittelussa ja toteutuksessa Harry Shierin (2001) osallisuuden polku mallin mukaisesti. Etenimme mallin mukaisesti ja annoimme lapsille vapaasti mahdollisuuden kertoa mitä he haluaisivat tapahtuman aikana tehdä. Osoitimme kiinnostusta lasten ajatuksia kohtaan ja kuuntelimme heitä tarkasti. Vaikka olimme lapsille vieraita, ei tämä tuntunut

haittaavan heitä. Tarkentavia kysymyksiä esitettiin silloin, kun lasten ideat eivät olleet meille selkeitä. Haastattelemamme lapset olivat hyvin erilaisia. Otimme haastattelussa huomioon myös hiljaiset lapset ja kyselemällä jokaiselta asioista erikseen. Lapset saivat olla vaikuttamassa koko työskentelyn ajan. Keskustelun edetessä annoimme lapsille palautetta heidän ideoistaan ja tartuimme kiinnostuneina heidän ajatuksiinsa. Haastattelun jälkeen kokosimme lasten ajatukset yhteen ja kysyimme heiltä tapaamisen seuraavalla kerralla, miltä pihapäivän suunnitelma näytti. Tämä loi mielestämme lapselle tunteen, että hän on osa aktiivista päätöksentekoprosessia. Lapset saivat kunnian ideoistaan itselleen, mutta opinnäytetyön tekijät olivat lopullisessa vastuussa suunnitelman toteuttamisessa. Vaikka emme voineet toteuttaa kaikkia lasten ideoita, annoimme käyttämättömistä ideoista positiivista palautetta. Tällä kertaa ne eivät olleet teemaan sopivia opinnäytetyön prosessissa.

6.2 Lasten kokemusten kertomaa ja pohdintaa

Opinnäytetyössä tarkasteltiin lapsen kokemuksia pihapäivän suunnittelusta ja toteutuksesta. Kysyimme suunnittelun lopussa lapsilta seuraavat kysymykset; 1, Miltä teistä tuntui tehdä suunnittelua?, 2, Millaista tekeminen teidän mielestä oli?, 3, Millainen olo teille jäi tänään? ja 4, Oliko teillä sellainen olo, että saitte päättää mitä ollaan tekemässä?. Kysyimme kysymykset yksi kerrallaan ja annoimme lapsille riittävästi vastausaikaa. Suunnittelun aikana lapset olivat leikkineet, piirtäneet ja kertoneet meille piirustuksistaan pitkän tovin. Tämän vuoksi pyrimme rauhoittamaan tilannetta lopussa ja haastattelimme heitä sanallisesti suunnittelun jälkeen, vaikka tapa ei ollut loppujen lopuksi lapsille kovinkaan ominainen tapa toimia ja kertoa kokemuksistaan.

Lasten vastaukset kysymyksiin olivat hyvin lyhyitä. Tapahtuman suunnitteluajan lopussa lasten vastaus kysymykseen "Miltä teistä tuntui tehdä suunnittelua?" tai "Millaista tekeminen teidän mielestä oli?", kiteytyi sanaan: "*Kivaa*", "*Tää oli kivaa*". Kysyimme jokaiselta lapselta ryhmässä erikseen heidän ajatuksiaan suunnittelusta. Annoimme jokaisen kysymyksen välissä aikaa lapsille pohtimiseen ja vastaamiseen. Yhden lapsen aloittaessa kertomaan, myös muut lapset yhtyivät tähän samaan. Moni sanoitti erikseen: "*Tosi kivaa*". Halusimme vielä selventää lopuksi tunnekorttien avulla, millainen olo heille jäi suunnittelusta, kolme lapsista osoitti kuvaa ja sanoi "*Illoinen*". Muita kortteja ei käyty tässä vaiheessa laisinkaan läpi, koska lapset eivät nostaneet niitä ylös heille esitettäessä. Viimeisen yhteisen leikin myötä muutama lapsi kertoi lisäksi tuntevansa

olonsa *"Hikiseksi"*. Kysyessämme lapsilta oliko heillä sellainen olo, että he saivat päättää asioista mitä ollaan tekemässä, saimme vastaukseksi jälleen yksimielisen vastauksen *"Joo"*. Lasten kokemusten selvittäminen tässä kohtaa vaikutti helpolta sanallisesti suurimmalta osalta lapsia, koska he toivat julki oman mielipiteensä ääneen yksiselitteisesti.

Ihmiskokemuksia voidaan Deweyn näkemyksen mukaan tutkia yksilön ja ympäristön välisenä vuorovaikutuksena, jossa keskitytään tarkastelemaan kokemuksia ohjaavaan toimintaan ja siinä näyttäytyvien jännitteiden vaikutuksia. Deweyn mukaan ihmiskokemus kehittyy parhaiten ihmisten välisessä kommunikaatiossa ja vuorovaikutuksessa. Tähän liittyy kokemusten siirtäminen yhteisön toisille jäsenille, mutta myös yhteisöllisyys. Lasten haastattelutilanteessa emme saaneet opinnäytetyössä paljon tietoa heidän kokemuksistaan sanallisesti. Iloiset ilmeet ja eleet, rento työskentely ja yhdessä toimiminen pitkän piirustuspaperin ääressä viestittivät havainnoidessa, että lapset pitivät yhteisestä suunnittelusta. Toiminta näyttäytyi yhteisöllisenä tapahtumana, jossa lapset vertasivat ja keskustelivat omista ideoistaan toisten lasten ja aikuisten kanssa. Nämä havainnot yhdessä lasten vastausten kanssa, vahvistivat käsitystämme positiivisista kokemuksista.

Deweyn mukaan lapsen oppimisen lähtökohtana on toiminta, jonka yhteydessä lapsen ajattelu ja ideat syntyvät. Lapsen oppimisen tulisi tapahtua omien toimintojen ja kokemusten avulla, havainnoimalla ja ratkaisemalla konkreettisia ongelmia. Suunnitteluvaiheessa lapset touhusivat koko ajan keskittyneesti ja kertoivat omista ideoistaan. Samalla he jakoivat tietoa toisten lasten kanssa. Toisaalta lapset kehittivät yhdessä toisten lasten ideoita eteenpäin ja ottivat mallia toisten piirustuksista, toimien Deweyn ihmiskokemus näkemyksen mukaisesti. Keskittyessään toimintaan, erityisesti piirtämiseen, lapset toivat itselleen ominaisella tavalla esille aikuisille ideoitaan parhaalla mahdollisella tavalla.

Vaikka lasten kehonkieli ja innostus viestittivät lasten kokemusten olleen positiivisia, meitä jäi mietityttämään, miten kaikkein hiljaisin lapsi ryhmässä koki suunnittelun. Vastasiko hän ryhmän mukana samalla tavoin *"Kivaa"*, koska muutkin sanoivat. Oliko hän oikeasti kokenut suunnitteluhetken olleen mukava? Omasta mielestämme annoimme jokaiselle lapselle riittävästi tilaa omien kokemusten kertomiseen, mutta on vaikeaa sanoa, tunsivatko he itse näin. Toisaalta Deweyn mukaan ihminen tuo omassa toiminnassaan muiden kanssa esille omia yksilöllisiä piirteitään, erottuen näin joukosta. Kaikki lapset eivät toimi samalla tavoin. Tähän peilaten, opinnäytetyössä olisi ollut hyvä

huomioida lapselle ominaiset tavat tuoda esille omia kokemuksiaan. Olisimme voineet käyttää havainnoinnin, haastattelun ja suunnittelun piirroskuvien lisäksi erilaisia toiminnallisia menetelmiä kuten sadutusta ja piirtämistä lasten kokemusten ymmärtämiseksi paremmin.

Pihapäivän aikana kysyimme lapsilta; 1, ”Miltä teistä tuntuu, kun olette teidän suunnittelemassa pihapäivässä vanhempien ja isovanhempien kanssa?”, sekä 2, ”Oliko pihapäivä sellainen kuin te olette sen suunnitelleet?”.

Odotimme Joulun avaus -juhlassa sopivaa hetkeä, jolloin voisimme kysyä lapsilta heidän kokemuksiaan juhlasta. Kysyimme kaikilta lapsilta erikseen, millä tavalla he kokivat oman osallisuutensa yhdessä perheensä kanssa suunnittelemassaan tapahtumassa? Kysely toteutettiin siten, että vain yksi lapsi kerrallaan oli vastaamassa. Vastaukset olivat jälleen samanlaisia, ”Kivaa.”. Yritimme muotoilla kysymykset sellaisiksi, että niihin pystyisi vastaamaan monella eri tavalla. Omasta näkökulmastamme lapset olivat erittäin innoissaan tapahtuman aikana. Osa lapsista liikkui perheensä kanssa ja osa isommassa lapsiryhmässä. Kaikkien perheenjäsenet eivät tulleet samaan aikaan tapahtumaan. Lapset joiden vanhemmat eivät olleet vielä päässeet paikalle, pystyivät osallistumaan toimintaan yhdessä jonkun toisen perheen kanssa. Kenenkään ei tarvinnut olla yksin tapahtuman aikana. Muutama lapsi vetäytyi odottamaan perhettään, jolloin menimme kysymään heidän sen hetkisiä kuulumisia. Yksi lapsi kertoi odottavansa vanhempiensa saapumista, ja toivoi heidän tulevan pian.

Toinen lapsi oli turhautunut, koska hänen vanhempansa eivät olleet saapuneet. Kysyimme, harmittiko häntä jokin asia. Hän oli hetken hiljaa ja kysyi koska hänen vanhempansa tulevat. Hän odotti malttamattomasti perheensä saapumista ja kyselimme ryhmän aikuisilta, mihin aikaan hänet yleensä haetaan. Vanhemmat pääsivät hakemaan lapsen yleensä lähempänä viittä. Tästä syystä päätimme käydä lapsen kanssa muutamia rasteja läpi yhdessä, että hän pääsi itse myös mukaan toimintaan. Lapsi olisi selvästi halunnut esitellä omia suunnitelmiaan vanhemmilleen, joka viestitti meille tapahtuman suunnittelun ja toteutuksen olevan hänelle merkityksellinen. Kyseistä lasta tultiin hakemaan kiireellä vasta viiden aikaan, kun tapahtuma oli päättymässä. Vanhempi pahoitteli aikuisille ja lapselleen sitä, että oli unohtanut tapahtuman, vaikka siitä oli tullut kaksi viestiä ja ryhmän eteisessä oli muistutus. Yksi lapsi joka joutui lähtemään päiväkodista ennen tapahtuman alkua, esitteli myös vanhemmalleen iloisesti rastit pihalla ennen poislähtöä. Lapset kokivat näkemyksemme mukaan tärkeäksi näyttää ja kertoa perheelleen omasta osallisuudestaan pihapäivän tapahtuman järjestämisestä.

6.3 Vanhempien kokemukset Joulun avaus- juhlasta

Joulun avaus- juhlan aikana pyysimme perhettä vastaamaan palautekyselyyn, koskien lasten suunnittelemaa pihapäivää (Liite 3). Mainitsimme kyselystä itse ja lisäksi Vanhempaintoimikunnan jäsenet mainitsivat asiasta tarjoilupisteellä. Saimme vastauksia kaiken kaikkiaan yhdeksän kappaletta. Kysely sisälsi seuraavat kysymykset: Miten koitte lasten suunnitteleman pihapäivän? ja Miltä tuntui osallistua lasten suunnittelemiin leikkeihin ja puuhin? Vastaukset olivat seuraavat:

Vastaaja 1 *"Lapsille tärkeää esitellä omia ideoitaan. Hauska tapa tehdä kodin ja pk:n yhteistyötä. Lastennäköinen tapahtuma."*

Vastaaja 2 *"Kivat leikit. Mukavaa oli! Pienimmille oli ehkä hieman haastavaa."*

Vastaaja 3 *"Hauskat opaskyltit. Lapseni ei itse juuri halunnut osallistua puuhilla, vaan keskittyi kavereiden kanssa leikkimiseen. Näytti silti olevan hauskaa."*

Vastaaja 4 *"Lapset ohjautuivat itse rasteille, HYVÄ. Pieni info aluksi olisi ollut hyvä, mutta toimi näinkin!!"*

Vastaaja 5 *"Kiva tapahtuma. Paljon yksinkertaisia leikkejä. Lapset innoissaan. Harmi kun lasten isä ei päässyt tulemaan."*

Vastaaja 6 *"Todella kiva, että lapsia kuullaan ja he saavat osallistua!!"*

Vastaaja 7 *"Oikein kivaa, että lapsia osallistetaan toiminnan suunnitteluun => Oikein mukavaa oli."*

Vastaaja 8 *"Oli oikein kiva. Mehu ja pipari maistui."*

Vastaaja 9 *"Tosi hyvin toteutettu. Kiitos!"*

Vanhempien saapuessa päiväkodin pihalle, moni lapsi oli odottamassa portin luona. Oman lapsen löydyttyä vanhemmat ja lapset ohjautuivat rasteille. Rastit toimivat siten, ettei ollut väliä mistä perheet aloittivat. Jotkut aloittivat suoraan mehu ja piparitarjoilusta ja jotkut pallottelusta. Oli mukava katsella perheiden yhteisiä leikkejä ja sitä, että he nauttivat yhdessä tekemisestä. Kaikilla näytti olevan hauskaa, oli nauravia suita ja hikiä päitä sählypeliä jälkeen.

Pohdimme kommentin "lapset ohjautuivat itse rasteille"- myötä, olisiko meidän tullut tarkemmin tässä kohtaa ohjeistaa vanhempia ja isovanhempia rastien ideasta. Vastaus hämmensi meitä siksi, koska tarkoitus oli toimia lasten kanssa yhdessä, eikä se, että lapset itse olisivat ainoita aktiivisia toimijoita pihapäivässä. Kutsu nimenomaan oli koko perheen yhteiseen pihapäivään.

Opinnäytetyön toisena tutkimustehtävänä oli tarkastella vanhempien kokemuksia pihapäivää koskien. Koimme saaneemme vastausten myötä paljon positiivista palautetta pihapäivästä, vaikka toisaalta vastaukset eivät kertoneet meille suoranaisesti vanhempien kokemuksista.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tarkastella lapsen osallisuutta, sekä lasten ja perheen kokemuksia pihapäivästä. Näemme pääpainon olleen lapsen osallisuudessa, jonka myötä syntyi tuotos, eli pihapäivä. Vanhempien osallisuus jäi tässä opinnäytetyössä vähäiseksi, osittain ehkä väärin asetettujen kysymysten vuoksi, mutta toisaalta myös vanhempien vähäisen kiinnostuksen vuoksi. Osa vanhemmista kävi katsomassa palauttekyseilyä, mutta kääntyi vaivihkaa pois paikalta sen nähdessään. Toivomme jatkossa kuitenkin, että vastaavanlaisia koko perheen yhteisiä tapahtumia järjestettäisiin päiväkodissa, sillä itse tapahtuma oli mielestämme onnistunut. Vanhempien ja isovanhempien vastaukset paikan päällä kertoivat siitä, että tapahtuma oli lasten näköinen. Lisäksi tärkeänä pidettiin sitä, että lapset pääsivät osallistumaan tapahtuman suunnitteluun ja toteutukseen. Juuri tästä oli kyse meidän opinnäytetyössämme.

7 POHDINTA

7.1 Keinoja lisätä lasten osallisuutta päiväkodissa

Keinoja lisätä lapsen osallisuutta päiväkodissa on monia. Suurin muutos joka mainitaan, uudessa valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa (2016) on se, että lapset otetaan enemmän mukaan suunnitteluun. Lapset voivat yhdessä kasvattajien kanssa tuoda omia ajatuksia päiväkodin arkeen. Lapset voivat yhdessä vanhempien kanssa keksiä päiväkodin arkeen sellaisia asioita, jotka tuntuvat tärkeiltä ja keskustella sitten näistä päiväkodissa aikuisten kanssa. Aikuisten asenteiden ja toimintatapojen muuttamiseksi tulee vielä tehdä töitä, että pystytään muuttamaan arjen rutiineja. Järvinen ja Mikkola (2015) tuovat esimerkkeinä työtavoista, joilla voidaan lisätä lapsen mahdollisuuksia osallisuuteen mm. opinnäytetyössäkin käytetty lasten mukaan ottaminen suunnitteluun, tekemiseen ja toteutukseen. Näiden lisäksi he näkevät työtapoina olevan pienryhmätoiminnan, leikkipedagogiikan vahvistamisen, sekä päiväjärjestyksen joustavuuden ja oppimisympäristön muokkaamisen. Näiden ohella ystävyyssuhteiden tukeminen ja kiusaamiseen puuttuminen, sekä ryhmän turvallisuuden varmistaminen ovat työtapoja luoda mahdollisuuksia osallisuuteen. Osallisuus voidaan nähdä vuorovaikutusta tukevana toimintana, johon liittyy leikkiminen, keskustelu, kannustaminen ja rohkaiseminen, sekä innostaminen ja lohduttaminen. Vuorovaikutukseen liittyy lisäksi katse ja kosketus, sekä ilmeet ja eleet, eli nonverbaalinen viestintä. (Järvinen ja Mikkola 2015, 19.)

Konkreettinen esimerkki siitä, miten Kaarinassa sijaitsevassa päiväkodissa on luotu mahdollisuus lapselle osallisuuteen, on lapsen mukaan ottaminen suunnitteluun. Päiväkodin kotileikki oli jatkuvasti sekaisin ja aikuiset pohtivat tilalle uusia käyttömahdollisuuksia. Järjestettiin äänestys, jossa lapset äänestivät huoneesta tulevan "unelmien leikkihuone". Lapset halusivat huoneen täyteen erikokoisia pahvinpaloja ja laatikoita. Näitä tarvikkeita lapset ja vanhemmat toivat kotoa. Lapset päättivät, että pahveista kootaan maja. Aikuiset ryhmässä kokosivat pahvit yhteen käyttäen apuna kuumaliimapysyviä. Lapset saivat päättää mitä majalle tehdään ja he päättivät maalata sen, jonka jälkeen kiinnitettiin yhdessä katto. Majasta tuli sinipunainen. Kaikki lapset pääsivät mukaan rakentamaan yhteistä unelmien leikkihuonetta, mutta esimerkissä myös vanhemmat pääsivät yhdessä mukaan auttamaan ja osallistumaan toteutukseen.

Lapset voivat ideoida päiväkodin arjessa lähes mitä vain. He voivat ideoida kuinka vietetään kevätkauden päätös- juhlaa, minne lähdetään kevätretkelle, mitä lauluja ja esityksiä esitetään joului- tai kevätjuhlassa. Toisena esimerkkinä päiväkodin arjesta, jossa on luotu mahdollisuus lasten osallisuuteen, on joulujuhlan järjestäminen. Lapset halusivat järjestää juhlan ulkona ja keksivät, että he haluavat pitää sen päiväkodin lähimetsässä. Tarjoiluksi lapset valitsivat piparit ja glögit. Joulujuhlan ohjelman suunnitteluun lapset saivat itse vaikuttaa ja esityksiksi valikoitui sirkustempu ja esikoulusta tuttu tunnelaulu. Se miten pystymme luomaan lapsille mahdollisuuksia osallisuuteen, on kaiken kaikkiaan kiinni hyvin pienistä asioista. Me näemmä sen siten, että toimitaan yhdessä lasten kanssa, suunnitellaan, kysellään, keskustellaan, kuunnellaan ja tuodaan omia näkemyksiä entistä enemmän esille. Se on arjen kohtaamisia ja vierellä kulkemista.

7.2 Oman työskentelyn arviointi

Lasten kanssa pedagoginen toiminta toimi mielestämme hienosti. Pääsimme työskentelemään lasten kanssa intensiivisesti ja koimme olevamme koko ajan heidän käytettävissä sekä läsnä. Lapset toivat paljon ideoita, joiden pohjalta pihapäivän suunnitelma saatiin tehtyä. Kaikille lapsille annettiin mahdollisuus osallistua suunnitteluun, mutta myös mahdollisuus olla osallistumatta. Toinen opinnäytetyöpareista, Nea, kävi vielä uudestaan päiväkodilla kysymässä ideoita lapsilta, jotka eivät ensimmäisellä kerralla päässeet vaikuttamaan. Onnistuimme luomaan lapsille mahdollisuuden vaikuttaa liikunnalliseen pihapäivään siten, että he saivat kirjoittaa ja kuvittaa rastien ohjekortit. Lapset saivat päättää, mikä väline tai esine tulee pihalla mihinkin ja me autoimme toteutuksessa. Jotkut ideat olivat korkealentoisia ja saimme pedagogisella työotteellamme tuotua omia ajatuksia huomaamatta mukaan. Lapset ottivat näistä ideoista nopeasti kiinni ja kehittivät muita mahdollisia variaatioita.

Tapahtuman alkaessa oli ilo seurata perheiden yhteistä leikkiä ja toimintoja yhdessä lasten kanssa. Olimme erityisen iloisia pihapäivän suuresta osallistujamäärästä sekä siitä, että niin moni isovanhempi pääsi paikalle. Koimme, että tapahtuma oli hyvin yhteisöllinen ja lämminhenkinen. Lasten kokemuksien selvittäminen tapahtuman aikana jäi melko vähäiseksi. Piia Roosin (2016) mukaan haastattelutilanne lapsen kanssa on aina kontekstisidonnaista ja asiasta kysyttäessä uudelleen eri tilanteessa kuvaus muuttuu todennäköisesti muotoaan. Roos mainitsee, että tilanteeseen voi vaikuttaa myös se, haastatellaanko häntä itselle ominaisella tavalla, leikin lomassa vai jossain erillis-

sä tilanteessa. Esitimme lapsille kysymyksiä toiminnan lomassa esimerkiksi heidän hyppiessään hyppynarua tai keinuessa. Kysyimme oliko pihapäivä samanlainen kuin he olivat suunnitelleet, ja miltä pihapäivä heidän mielestään oli tuntunut. Lopuksi kysyimme lapsilta: ”Haluatko kertoa jotain muuta?”. Lapset kokivat, että pihapäivä oli sellainen kuin he olivat sen suunnitelleet. Näimme lasten vastauksissa ja toiminnassa paljon positiivisia piirteitä, jonka perusteella voimmekin todeta, että kokemus oli positiivinen. Samalla kun keskustelimme lasten kanssa, pyrimme myös keskustelemaan muiden perheenjäsenten kanssa heidän mielteistään pihapäivästä. Kuulimme esimerkiksi isovanhempien kertovan kuinka he ovat osallistuneet aiemmin Isovanhempien päivään päiväkodissa.

Opinnäytetyön tekemisessä oli haasteena tapahtumapäivän aikana, kun toinen opinnäytetyöntekijä, Linda, ei tiennyt pihalla ollessaan, kuka oli vanhempi ja kuka oli työntekijä. Onneksi kysyvä ei tieltä eksy ja tapahtuman aikana käytiin hyviä keskusteluja enimmäkseen isovanhempien kanssa, jotka antoivat suullisesti positiivista palautetta päiväkodin Joulun avaus -juhlasta. Tämä toi omalla tavallaan esille sen hankaluuden, joka parityönä tehtävässä opinnäytetyössä on, eli yhteinen ajanpuute.

Haastattelutilanne oli omalla tavallaan lasten kokemuksien ja mielipiteiden selvittämiseen hyvin sidottu siihen hetkeen, josta kokemuksia haluttiin selvittää. Toisaalta pohdimme lapselle ominaista tapaa kertoa omista kokemuksistaan. Kuusivuotias lapsi osaa kertoa jo erilaisia tarinoita ja on kieliopillisesti melkoisen taitava. Meidän holistiseen käsitykseen pohjautuvan lapsikäsitteyksen mukaan lapsi tulee nähdä kokonaisvaltaisena yksilönä ja huomioida hänen luontainen tapa toimia. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan näitä tapoja toimia ja ajatella ovat leikkiminen, tutkiminen, liikkuminen ja taiteen alueisiin liittyvä ilmaiseminen.

Opinnäytetyössä olisi ollut hyvä löytää erilaisia keinoja, jolla lapset olisivat aiempaa enemmän kertoneet kokemuksistaan. Lasten kanssa olisi voitu palata pihapäivään valokuvien avulla tai piirtämisen ja sadutuksen keinoin. Toisaalta lapset olisivat voineet esittää teatteri-ilmaisun tavoin, mikä pihapäivässä oli kaikkein kivointa. Tapamme toimia jäi tällä kertaa hyvin pintapuoliseksi. Tämä johtui siitä, että jouduimme tiukentamaan opinnäytetyön tekemistä kaiken kaikkiaan erityisesti loppuvuodesta, syksyn venyneen aikataulun vuoksi. Aikaa monipuolisempaan työskentelyyn ei ollut enää tässä kohti. Pintapuoliseksi jääneet vastaukset eivät kuitenkaan tee mielestämme opinnäytetyötämme huonoksi. Opimme työskentelyn aikana tulevaisuutta ajatellen, minkälaisia lasten kanssa käytettäviä menetelmiä on, kun halutaan tarkastella lapsen kokemuksia.

Opinnäytetyö on kokonaisuudessaan ollut haastava prosessi. Alkuun oli vaikea löytää oikea tutkimusmetodi, koska opinnäytetyömme muutti aiheitaan opinnäytetyöseminaarien ohjausten myötä useasti alkuperäisestä aiheesta. Tämä vaikutti myös aiheen rajaamiseen. Jälkiviisaana voimme todeta työmäärään liittyen, että opinnäytetyössä olisi ollut hyvä rajata kokonaan pois Leikitäänkö kirkkistä?- lehtinen ja keskittyä luomaan entistä enemmän lapsille mahdollisuuksia osallisuuteen. Lopputulokseen pääsemiseksi saimme apua onneksi opettajilta, jotka antoivat vastauksia lukuisiin pohdintoihimme ja kysymyksiimme.

Löysimme paljon tutkimukseen liittyvää kirjallisuutta. Tutkimusmetodeita koskevat teokset keskittyvät hyvin vahvasti yhteen tutkimuksen näkökulmaan. Tämän vuoksi tuntui välillä, ettemme löytäneet riittävästi tietoa käsitteistä ja aiheista, josta olisimme kaivanneet selkeämpää kuvausta. Yritysten ja erehdysten ja lukemattomien eri lähteiden luvun jälkeen, päädyimme opinnäytetyössämme tähän pisteeseen, toiminnalliseen opinnäytetyöhön ja lapsen osallisuuteen. Perheen osallisuus jäi opinnäytetyössämme hyvin pieneksi, vaikka alkujaan sen roolin oli tarkoitus olla yhtä suuri, kuin lapsen osallisuus.

Lisähaasteita opinnäytetyön tekemiseen toi tietynlainen murrosvaihe. Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma päivitettiin lokakuussa 2016 ja tämän lisäksi elokuussa 2016 päivitettiin Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset. Olemme työssämme käyttäneet tämän vuoksi teoretietoa, sekä vuoden 2005 että 2016 valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta. Puhumme työssämme varhaiskasvatuksen orientaatioalueista, mutta myös uudesta päivitetystä laaja-alaisesta osaamisesta varhaiskasvatuksessa.

Kaiken kaikkiaan koemme onnistuneemme opinnäytetyön tekemisessä hyvin, kiireellisen aikataulun ja lukuisten muutosten ohella. Opimme paljon omasta työskentelystämme opinnäytetyöprosessin aikana. Olemme erityisesti oppineet kiinnittämään tekstissä huomiota käsitteiden merkityksiin, mutta myös huomioimaan lapset uudesta näkökulmasta. Olemme reflektoineet paljon omaa toimintaa ja huomanneet pedagogisen osaamisen sekä sosionomin kompetenssi alueiden vahvistuneen. Lasten suunnittelema ja toteuttama pihapäivä toteutui lasten mielestä siten, kuin he olivat sen suunnitelleet. Opimme opinnäytetyöprosessin aikana sen, että lasten ideoiden esille tuonti ei ole niin haastavaa kuin aluksi luulimme. Se vaatii lasten kuuntelua ja tarttumista kuultuihin mielenkiinnon kohteisiin. Olemme oppineet toteuttamaan uuden varhaiskasvatuslain mukaista lapsilähtöistä varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa. Koemme, että meillä on hyvä lasta osallistava näkemys ja työote varhaiskasvatuksen työkentälle viemiseksi.

Linda Ketolan itsearviointi

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tekemisen prosessi on ollut haasteellinen, mutta myös oman oppimisen kannalta merkityksellinen kokemus sosionomiopintojeni aikana. Haasteena prosessin aikana koen sen, että aiheemme sekä näkökulma josta aihetta tarkastelee, muuttui moneen otteeseen. Lopulta aiheeksi täsmentyi tarkastella lapsen osallisuutta ja sen tuomia kokemuksia liikunnallisen pihapäivän suunnittelussa ja toteutuksessa. Lasten osallisuus suunnitteluun ja toteutukseen onnistui Harry Shierin (2001) osallisuuden mallin mukaisesti. Haastattelimme lapsia ja he toivat esille paljon hyviä ideoita siitä, mitä pihapäivässä voisi tehdä. Kaikki lapset osallistuivat ideoiden piirtämiseen ja näin alkoi hahmottua lasten suunnittelema pihapäivän ohjelma. Minun mielestäni lasten kanssa työskentely sujui hienosti ja saimme aikaan pihatapahtuman, jossa lasten lisäksi oli mukana heidän perheensä. Lapset olivat hyvin aktiivisia suunnittelijoita sekä toteuttajia koko prosessin aikana. Iloiset kasvot ja nauru kertoivat meille illan aikana onnistuneesta tapahtumasta.

Varhaiskasvatus työkenttänä on jo muutamalta vuodelta minulle tuttu, mutta huomaan itsessäni selkeää kasvua lastentarhanopettajan ammattiin. Koen pedagogisen suunnittelun harjaantuneen, sekä osaan tarkastella asioita laajemmasta näkökulmasta. Tähän on vaikuttanut se, että olen reflektoinut omaa toimintaa opinnäytetyöprosessin sekä syventävien varhaiskasvatusopintojen aikana. Opinnäytetyön aihe lasten osallisuus yhdistettynä liikuntaan oli mielestäni oiva valinta. Liikunnalla on paljon positiivisia vaikutteita ja haluan mahdollistaa lasten liikkumista päivittäin työssäni. Kuten tekstissämme varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden kolmannessa osuudessa kerrotaan lapsen mahdollisuudesta vaikuttaa tapahtuviin asioihin. Annetaan lapselle mahdollisuus kertoa omat toiveensa ja mielipiteensä esimerkiksi leikistä ja liikkumisesta, jolloin niitä tapahtuu lapsen omasta tahdostaan. Luodaan mahdollisuus osallisuuteen ja aktiivisuuteen. On taito osata tuoda lapsen ajatukset ja lapsen ääni päiväkodin toimintaan mukaan, sekä sallia kasvattajina lapselle luontainen tapa toimia leikkimällä ja liikkumalla.

Käytimme työssämme paljon lähdekirjallisuutta ja välillä tiedonhankinta tuntui vaativalta. Teoriapohjaa työllemme saimme nopeasti kasaan, mutta oikean tutkimusmetodin löytäminen ja ymmärtäminen vei paljon aikaa. Aikataulullisesti olisin pystynyt panostamaan työhön enemmän, jos en olisi ollut työelämässä samaan aikaisesti. Tämän kaltaisen kirjallisen työn ja työskentelyn pystyisi toteuttamaan mielestäni paremmin, kun voisi keskittyä työn tekemiseen. Olemme syksyn työskentelyn aikana edenneet työme kanssa paljon itsenäisesti ja mielestäni onnistuimme, vaikka työskentely tuntui ras-

kaalta työpäivän päätteeksi. Aikataulullisesti työmme ei edennyt niin kuin toivoimme, mutta olen tyytyväinen itseni sekä Nean työskentelyyn.

Nea Lakima-Terkolan itsearviointi

Opinnäytetyöprosessi on ollut mielenkiintoista ja opettavaista. Alussa en osannut kuvitella, kuinka haastavaa opinnäytetyön tekeminen saattaa olla, kun kaksi täysin eri elämäntilanteessa ja eri paikkakunnalla asuvaa ihmistä työstävät sitä. Molemmilla on ollut suuri halu tehdä työtä, mutta arjen haasteet ovat tuoneet monia esteitä yhteisille tapaamisille. Koen, että olemme pystyneet tekemään hyviä kompromisseja työnjaollisesti. Siinä missä itse sain keskittyä rauhassa esimerkiksi lähteiden etsintään, sekä teoriapohjan kirjoittamiseen, parini lupautui paneutumaan muun muassa tiivistelmän käännökseen. Opinnäytetyön aihe muokkaantui jokaisen seminaarin myötä enemmän tai vähemmän. Keskustelut opiskelutovereiden ja opettajien kanssa auttoivat kuitenkin hiljalleen selkeyttämään työn etenemistä loppua kohti.

Opinnäytetyön tekemisen aikana olen tiedostanut sen tosiseikan, että on ulkoisia tekijöitä jotka vaikuttavat työn lopputulokseen. Aihe oli mielestäni hyödyllinen, mutta jatkossa rajaisin teoreettisen viitekehyksen tarkemmin. Koen, että opinnäytetyön tekemisen kautta, minun on mahdollisuus kehittää käsiteltyä aihepiiriä ja huomioida lapsen osallisuus tulevassa työssäni. Tämän lisäksi olen oppinut vielä enemmän tarkastelemaan asioita lapsen näkökulmasta, kuinka lapsi kokee ja oppii asioita tekemällä. Olen pitkään omannut vahvasti reflektiivisen työtteen, jonka avulla olen kehittänyt omaa osaamistani työelämässä. Tämä on kehittynyt entisestään opinnäytetyön eri vaiheissa ja auttanut minua sisäistämään sosiaalialan eettistä ja asiakastyön osaamista. Olen oppinut ennen kaikkea huomioimaan jokaisen ihmisen ainutkertaisuuden. Tätä seikkaa korostetaan myös uudessa varhaiskasvatuslaissa. Laki edellyttää lapsilähtöistä varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa ja edellyttää huomioimaan jokaisen lapsen yksilöllisesti ja yhdenvertaisesti. Opinnäytetyöprosessin aikana olen saanut varmuutta ja lisää keinoja omaan ja työyhteisön kehittämiseen.

Työn kirjoittaminen on ollut alun innon jälkeen ajoittain vaikeaa, mutta ymmärrän nyt, että tämä matka on pitänyt kulkea. Kirjoittamisen eri vaiheiden aikana olen mielestäni sisäistänyt opinnäytetyölle asetetut tavoitteet hyvin.

LÄHTEET

- Alhanen, K. 2013. John Dewey'n kokemus filosofia. Helsinki: Gaudeamus.
- Anttila, P. 2007. Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö. Hamina: Juvanes Print.
- Anttila, P. 2006. Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen. Hamina: Akatiimi Oy.
- Anttinen, M.; Javanainen, H.; Koivisto, P.; Nätyinki, H.; Rintakorpi, K.; Roos, P. & Varttinen, P. 2016. Mitä kuuluu?. Vaasa: Waasa graphics oy.
- Cantell, H 2010. Ratkaiseva vuorovaikutus – kasvatuksellisia kohtaamisia lasten kanssa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Ekström, L.; Leppämäki, P. & Vilen, M.2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: Wsoy.
- Hakala, J.T. 2010. Tutkimusmenetelmän valinnasta. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: PS- kustannus.
- Heikka, J.; Fonsén, E.; Elo, J. & Leinonen, J. 2014. Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry.
- Helenius, A. & Korhonen, R. 2008. Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja kehitykseen. Helsinki: WSOY.
- Hinkley, T. 2011. Correlates of Physical Activity in Early Childhood. Viitattu 16.12.2016 <http://www.child-encyclopedia.com/physical-activity/according-experts/correlates-physical-activity-early-childhood>
- Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hujala, E.; Puroila, A-M.; Parrila, S. & Nivala, V. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Hyvinkää: Edufin.
- Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Pedatieto Oy.
- Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä: Tampereen yliopistopaino Oy.
- Koivunen, P-L.; Lehtinen T. 2015. Kasvu Kiikarissa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: PS-Kustannus.
- Laine, T. 2015. Miten kokemuksia voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Juva: Bookwell Oy.
- Lastensuojelulaki 2007. L 13.4.2007/417 muutoksineen
- Mieli – Suomen mielenterveysseura 2016. Tunnekortit varhaiskasvatukseen. Viitattu 6.12.2016. <http://www.mielenterveysseura.fi/fi/julisteet-ja-kortit/tunnekortit-varhaiskasvatukseen>
- MLL 2016a. Vanhempainnetti. Kasvu ja kehitys. 5-6 vuotiaiden oppiminen. Viitattu 8.12.2016. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/5_6-vuotias/oppiminen/

- MLL 2016b. Vanhempainnetti. Leikkivinkit. Leikin merkitys lapselle. Viitattu 13.6.2016. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/lasten_leikit/leikin_merkitys_lapselle/
- MLL 2016c. Vanhempainnetti. Lapsen liikunta. Viitattu 15.12.2016. <http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/lapsen-liikunta/>
- Nurmi, J-E.; Ahonen, T.; Lyytinen, H.; Lyytinen, P.; Pulkkinen L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.
- Opetushallitus 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Viitattu 17.8.2016. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf>
- Opetushallitus 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Viitattu 8.12.2016 http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf
- Opetushallitus 2012. Liikunta ja oppiminen. Tilannekatsaus lokakuu 2012.
- Opetushallitus 2014. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Viitattu 7.12.2016 http://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Opetushallitus 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Luonnos. Viitattu 18.10.2016
- Perttula, J. 2009. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Kokemuksen tutkimus. Merkitys – Tulkinta – Ymmärtäminen. Tampere: Juvenes Print.
- Pulli, E. 2013. Lupa liikkua. Liikuntaleikkejä ja -tuokioita varhaiskasvatukseen. Saarijärvi: Lastenkeskus
- Pönkkö, A. & Sääkslahti, A. 2016. Liikkuva lapsi. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.), Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rauhala, L. 2005. Ihmiskäsitys ihmistyössä. Helsinki: Yliopistopaino
- Rinne, R.; Kivirauma, J. & Lehtinen, E. 2004. Johdatus kasvatustieteisiin. Helsinki: WSOY.
- Roos, P. 2016. Mitä kuuluu? Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Vaasa: Waasa Graphics Oy.
- Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOY.
- Salon kaupunki 2011. Salon kaupungin varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelma. Viitattu 13.6.2016. <http://www.salo.fi/attachements/2012-08-31T09-37-2992.pdf>
- Salon kaupunki 2016. Asemakadun päiväkotitoiminta. Viitattu 8.12.2016. <http://www.salo.fi/paivahoitajakoulutus/paivahoitojaesiopeetus/paivakotihoito/paivakodit/aseமாகadunpaivakoti/>
- Shier, H. 2006. Pathways to Participation revisited: Nicaragua Perspective. Viitattu 10.12.2016 http://www.harryshier.net/docs/Shier-Pathways_to_Participation_Revisited_NZ2006.pdf
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2005a. Varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2005:17. Viitattu 10.6.2016
- Sport.fi 2016a. Liikkuva lapsuus > Varhaiskasvatus > Liikkumis- ja hyvinvointiohjelma; Ilo kasvaa liikkuen > Verkoston toiminta ja tavoitteet. Viitattu 17.10.2016.
- Sport.fi 2016b. Liikkuva lapsuus > Varhaiskasvatus > Liikkumis- ja hyvinvointiohjelma; Ilo kasvaa liikkuen > Ohjelman kuvaus. Viitattu 17.10.2016.

Sport.fi 2016c. Liikkuva lapsuus > Varhaiskasvatus > Liikkumis- ja hyvinvointiohjelma; Ilo kasvaa liikkuen > Verkosto – Mitä, miksi ja miten? > Verkoston rakenne. Viitattu 17.10.2016.

THL 2014. Lapset, nuoret ja perheet > Työn tueksi > Varhainen avoin yhteistoiminta ja dialogiset menetelmät > Kasvatuskumppanuus. Viitattu 16.10.2016.

THL 2016. Lastensuojelun käsikirja > Työprosessi > Lasten osallisuus. Viitattu 25.10.2016

THL 2010. Raportti 2/2010. Lasten terveys. LATE-tutkimuksen perustulokset lasten kasvusta, kehityksestä, terveydestä, terveystutkimuksista ja kasvuympäristöstä.

Toikko, T & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämissprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: University Press.

Trawick- Smith, J. 2014. The physical play and motor development of young children: A review of literature and implications for practice. The center for aerly childhood education. Viitattu 13.12.2016 http://www.easternct.edu/cece/files/2014/06/BenefitsOfPlay_LitReview.pdf

Turun ammattikorkeakoulu 2016. Tutkimus, kehitys ja innovaatiot > Projektit > SALLI – Salon liikkuvat lapset. Viitattu 9.6.2016. <http://www.turkuamk.fi/fi/tutkimus-kehitys-ja-innovaatiot/hae-projekteja/salli-salon-liikkuvat-lapset/>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2015. HTK-ohje 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö. Viitattu 5.5.2016. <http://www.tenk.fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanto>

Varhaiskasvatuslaki 1973. L 19.1.1973/36 muutoksineen.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Väestöliitto 2010. Farkkumummoja ja pehmoaareja – uusia ikkunoita isovanhemmuteen. Helsinki: VL-Markkinointi Oy.

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989. Viitattu 17.10.2016.

Vanhemmille ja isovanhemmille lähetettävä kysely lapsuuden leikeistä: Leikitäänkö kirkkistä?

Hyvät lasten vanhemmat ja isovanhemmat,

Meillä jokaisella on omat muistot lapsuudesta, siitä mitä leikimme esimerkiksi sisarusten, serkusten tai naapurin kaverin kanssa. Lapsi oppii asioita itselle ominaisella tavalla, eli leikimällä, liikkumalla, tutkimalla ja kokeilemalla. Leikki on muuttanut kuitenkin melkoisen paljon muotoaan viimeisen 50- vuoden aikana.

Haastamme teidät nyt muistelemaan millaisia lapsuuden leikkejä teillä on ollut omassa lapsuudessanne ja kysymään edelleen lasten isovanhemmilta heidän leikeistään. Opinnäytetyön toteutumisen takia pyydämme, että lähetätte meille ajatuksia ja kokemuksia leikeistä, pe 25.11.2016 mennessä sähköpostitse tai tuotte paperiversiona päiväkodille. Toivomme, että saisimme leikkeihin mukaan teidän muistamia ohjeistuksia ja sääntöjä.

Muistamme, kuinka itse leikimme Kirkonrottaa ja Kymmenen tikkua laudalla- leikkiä tai pelasimme Pesäpalloa koulunpihalla. Toisaalta leikittiin poneilla, autoilla ja tehtiin kaarnalaivoja. Erilaisiin leikkeihin ja peleihin tuntui aina olevan osallistujia, että saatiin joukkue kasaan.

Ystävällisin terveisin,

Linda Ketola ja Nea Lakima-Terkola

Olemme Turun Ammattikorkeakoulun Sosionomi opiskelijoita ja teemme Asemakadun päiväkodille opinnäytetyötä liittyen lapsen osallisuuteen ja fyysiseen aktiivisuuteen. Vastaukset kerätään päiväkodille ”Leikin käsikirjaksi”, jonka toivotaan antavan lisää ideoita erilaisten lasten leikkien järjestämiseen. Laitamme kyselyn lisäksi paperisena versiona lapsen lokeroon, että voitte haastatella isovanhempia heidän leikeistään ja jakaa kokemuksiaan myös heidän kanssa.

Lupakysely vanhemmille

Hyvät Vanhemmat

Olemme Turun Ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoita. Opintomme suuntautuvat varhaiskasvatukseen ja teemme Asemakadun päiväkodille opinnäytetyötä koskien lapsen ja perheen osallisuutta sekä fyysistä aktiivisuutta.

Toteutamme Asemakadun päiväkodilla lapsen, perheen ja isovanhempien yhteisen pihapäivän, jonka esikoulua käyvät lapset saavat suunnitella. Suunnitteluun osallistuminen on lapsille vapaaehtoista. Työskentely vaatii lasten haastattelua, jonka vuoksi kysymme teiltä vanhemmilta lupaa nauhurin käyttöön ideoiden taltioimiseksi suunnitteluvaiheessa.

Kysymme lisäksi lupaa valokuvien ottamiseen suunnitteluvaiheessa. Kuvia voidaan käyttää opinnäytetyön esittelyssä, sekä antaa päiväkodin käyttöön kasvun kansiota varten. Lapsista ei kerätä mitään tietoja työskentelyn aikana. Nauhoite hävitetään opinnäytetyön työskentelyn jälkeen.

Toivomme saavamme vastaukset to 17.11.2016 mennessä.

Lapsen nimi: _____

Lapsemme saa kuulua nauhoituksessa ____

Lapsemme ei saa kuulua nauhoituksessa ____

Lapsemme saa näkyä suunnittelun aikana otetuissa valokuviissa ____

Lapsemme ei saa näkyä valokuviissa ____

Salossa __/__/2016

Vanhemman allekirjoitus ja nimenselvennys

Ystävällisin terveisin,
Linda Ketola & Nea Lakima-Terkola

Kysely vanhemmille pihapäivään

Hyvät vanhemmat ja isovanhemmat!

Joulun avaus-juhla on pääosin päiväkodin eskarilaisten suunnittelema ja toteuttama.

Pyydämme teitä kertomaan lyhyesti; Miten koitte lasten suunnitteleman pihapäivän? Miltä tuntuu osallistua lasten suunnittelemiin leikkeihin ja puuhiin?

Hyvät vanhemmat ja isovanhemmat

Tervetuloa viettämään yhdessä lasten kanssa

Joulun avaus- juhlaa

TO 1.12.2016 Klo 15.30- 17.00

Joulupalot sytytetään klo 16.15

Tapahtuman liikunnallinen ohjelma on päiväkodin eskarilaisten suunnittelema.

Terveisin,
Asemakadun vanhempaintoimikunta &
sosionomiopiskelijat Nea ja Linda

Leikitäänkö kirkkistä?

- vanhempien pohdintoja lapsuuden leikeistä

Meillä jokaisella on omia muistoja lapsuuden leikeistä. Muistamme millä leluilla leikimme, kenen kanssa ja millaisessa ympäristössä liikuimme. Voimme nähdä mielessämme aurinkoiset kesät, ne pienet yksityiskohdat ja kokemukset, jotka tekivät leikistä erityisen ja mieleenpainuvan. Leikki on voinut herättää meissä erilaisia tunteita, onnistumisen kokemuksia, pettymyksiä, iloa ja suruja. Leikin merkitys ihmiselle on suuri. Esimerkiksi haastatellessamme vanhempaa ihmistä, hän voi palauttaa lapsuuden leikkejä mieleen vielä useiden vuosikymmenienkin jälkeen.

Muistatko sinä millaisia leikkejä leikit, kun olit pieni? Olitko muistoissasi kenties rannalla vanhempiesi kanssa, metsässä tai kaupungin puistossa kaverin kanssa, maaseudulla isovanhempien luona, pulkkamäessä serkkujen kanssa tai koulussa välitunnilla luokkatovereiden kera keinumassa?

Tämä pieni lehtinen sisältää joitain ajatuksia lapsuuden leikeistä, sekä ohjeita leikkeihin, joita Asemakadun päiväkodin vanhemmat ovat muistelleet pohtiessaan omaa lapsuuttaan.

Vanhempien pohdintoja...

"Puistossa leikittiin naapurin lasten kanssa kirkkistä (kirkonrottaa), keinupolttopalloa ja kymmenen tikkua laudalla."

"Itse olemme lapsina pelanneet kirkkiksen ja 10 tikkua laudalla lisäksi väriä. Katusählyynkin on saatu joukkue kasaan ja vähän vanhempana koripalloon. Natta/hippaleikit oli myös suosittuja ja koulussa polttopallo."

"Olen syntynyt vuonna 87 ja omia lempileikkejäni olivat barbileikki ponileikki ja kotileikki (vauvan hoitaminen yms.) Leikin usein myös orpoa, eli lasta, jolla ei ollut vanhempia (yksin ja kaverin kanssa.) Puistossa leikittiin naapurin lasten kanssa kirkkistä (kirkonrottaa), keinupolttopalloa ja kymmenen tikkua laudalla. Saimme alakouluikäisenä käydä myös kavereiden kesken läheisessä metsässä, jossa rakenneltiin majoja ja leikittiin orpoja/kotia. Pidimme metsässä myös esityksiä -> laulu, tanssi ja näytelmiä... Puihin kiipeiltiin myös, niin korkealle, kuin uskalsi."

Talvella kävimme samaisella kalliolla/metsässä pulkkamäessä ja rakentelimme lumesta koteja ja kaupunkeja pienille muovisille hahmoille (esim. vaippapöksyt, joiden vaippa vaihtoi kylmästä vedestä/lumesta väriä. Twist-narua hypittiin myös paljon siskon ja kavereiden kanssa. Ulkona leikittiin todella paljon!"

"Omassa lapsuudessani Lahden lähellä Vääksyssä suosikkileikkimme oli Purkkis. Se oli ulkoleikki, johon tarvitaan jalkapallo tms. potkupallo."

PURKKIS

"Ulkoleikki. Tarvikkeet Jalkapallo, joku pahvilaatikko tai muu vastaava, mutta laatikko ei ole välttämätön. Muistuttaa 10 tikkua laudalla mutta leikitään pallolla. Sopii hätäisille, kun ei tarvitse etsiä niitä sopivia tikkuja ja lautaa, kaikilla on kumminkin joku pallo.

Yksi leikkijöistä on etsijä. Leikkiin tarvitaan jalkapallo tms. joka laitetaan keskelle nurmikkoa, sen viereen tyhjä pahvilaatikko. Joku etsittävästä potkaisee pallon mahdollisimman kauas. Etsijä juoksee pallon perään ja tuo sen takaisin omalle paikalleen ja tiputtaa sen pahvilaatikkoon huutaen "Pallo purkissa". Tällä välin muut osallistujat ovat juosseet piiloon. Etsijä alkaa etsiä muita ja aina kun hän löytää yhden tulee hänen juosta pallon luo ja huutaa esimerkiksi "Saku purkissa!" Toiset leikkijät voivat yrittää pelastaa kiinnijääneen niin, että he juoksevat pallon luokse etsijän huomaamatta ja potkaisevat pallon uudelleen. Tällöin kaikki kiinnijääneet pelastuvat ja etsijä joutuu aloittamaan etsimisen alusta. Kun etsijä on löytänyt kaikki, ensimmäisenä löydetyistä tulee seuraava etsijä. Purkkiksessa kannattaa pelin alussa sopia pihalla aluerajat, joiden sisällä leikkijöiden tulee piiloutua."

"Kirkonrotta koko kerrostalon kakaroiden kanssa. Väri ja peili"

KIRKONROTTA eli Kirkkis

1. Yksi pelaajista on kirkonrotta eli kirkkis. Hän kääntyy vasten puuta tai seinää, joka toimii pesänä. Muut pelaajat lausuvat lorun: "Vastapesty puhdas selkä, Rexonalla raikastettu, ympyrä ja risti, kuka siihen viimeks pisti likaisella sormellaan." Joku pelaajista tökkää kirkonrottaa selkään. Jos kirkkis arvaa, kuka häntä pisti, jää tökkääjä kirkonrotaksi.

2. Seuraavaksi ratkaistaan, kuinka moneen kirkonrotta laskee sillä välin, kun muut piiloutuvat. Joku pistää kirkonrottaa sormella selkään ja laittaa sen jälkeen kätensä esille. Kirkonrotan pitää nyt arvata, millä sormella häntä pistettiin. Jokainen väärä sormi tuo lisää laskettavaa aina kymmenen verran. Kun kirkonrotta laskee, muut piiloutuvat.

3. Kirkonrotan tehtävänä on etsiä pelaajat ja huutaa heidän nimensä koskien samalla kirkonrotan pesän seinään. Jos kirkonrotta huutaa "Laura-rotta nähty", Lauran pitää tulla esiin ja jäädä pesään odottamaan.

4. Muut pelaajat voivat pelastaa itsensä juoksemalla pesälle ennen kirkonrottaa ja huutamalla "oma rotta pelastettu". He voivat myös pelastaa jo kiinni jääneet pelaajat huutamalla "kaikki rotat pelastettu". Tällöin pelaajat juoksevat uudestaan piiloihin, ja kirkkiksen on aloitettava etsintä alusta.

5. Leikki päättyy, kun kirkonrotta on löytänyt kaikki pelaajat, ehtinyt ennen heitä kotipesälle ja huutanut heidän nimensä.

-Yhteishyvä-

PEILI

1. Yksi leikkijöistä on peili, joka seisoo selin muihin.
2. Muut pelaajat asettuvat lähtöviivalle noin parinkymmenen metrin päähän ja yrittävät liikkua kohti peiliä.
3. Peili kääntyy silloin tällöin yllättäen liikkujiin päin. Tällöin liikkujien pitää jähmettyä paikalleen. Jos peili huomaa jonkun liikkuvan, tämä joutuu palaamaan lähtöviivalle.
4. Hän, joka ehtii ensimmäisenä koskettamaan peiliä ja huutamaan nimensä, on seuraava peili.

-Yhteishyvä-

HIPPA

Leikin alkuun sovitaan jokin määrätty alue, jonka rajojen sisällä leikitään ja rajoja ei saa ylittää. Tämän jälkeen valitaan yksi hippa ja muut leikkiäjät hajaantuvat eri puolille aluetta. Hippaa ajaa muita takaa ja yrittää kädellä hipaista toisia leikkijöitä. Hipaistessaan toista leikkijää, tulee kosketetusta uusi hippa.

- X- hippa, kiinni jäänyt jää seisomaan ja muut leikkiäjät voivat yrittää vapauttaa kiinni saadun sukeltamalla tämän jalkojen alta. Leikki loppuu jos kaikki leikkiäjät saadaan kiinni x-asentoon.
- "kettuhippa", lasten suunnittelemaa pihapäivästä. Valitaan yksi kettu, joka saa kettupäähineen. Kettu yrittää napata toisia leikkijöitä kiinni. Kiinni jäänyt jää seisomaan ja muut leikkiäjät voivat yrittää vapauttaa kiinni saadun koskemalla selkään tai halaamalla.

-Myllyneva-

"Leikimme myös mielellämme peiliä, kymmenen tikkua laudalla ja vettä kengässä."

VETTÄ KENGÄSSÄ

"Sisä- tai ulkoleikki, tarvitaan parillinen määrä lapsia.

Osallistujat jaetaan kahteen yhtä suureen ryhmään. Toinen ryhmä menee hieman kauemmaksi tai eri huoneeseen, tai vähintään kääntyy selin toiseen ryhmään, jotta ei näkisi toista ryhmää. Toisen ryhmän jäsenet valitsevat itselleen parin toisesta ryhmästä. Kun toinen ryhmä on valinnut parit, tulee toisesta ryhmästä jokainen vuorollaan heidän luo ja kumartaa tai niiaa jollekin. Jos pari on oikea, toinen ei kumara takaisin vaan sanoo hänelle "Vettä kengässä!" Toisen tulee silloin hyppiä yhdellä jalalla pois. Kumarrettuaan oikealle parille hän saa jäädä pois leikistä, mutta ei saa paljastaa seuraaville tulijoille, kenen pari on. Jokainen yrittää, kunnes on löytänyt oman parinsa. Sen jälkeen vaihdetaan ryhmien tehtäviä ja leikki jatkuu."

KYMMENEN TIKKUA LAUDALLA

Kymmenen tikkua laudalla on samankaltainen leikki, kuin Kirkkis ja Purkkis. Maahan laitetaan lauta, jonka alle on asetettu jokin pölkky, halko tai kivi. Laudan toinen pää jää tällöin alhaalle ja toinen ylös. Ylös jääneeseen päätyyn asetetaan 10 tikkua ja valitaan/arvotaan yksi etsijä leikkijöiden joukosta ja loput ovat etsijöitä. Yksi etsijöistä pompauttaa laudan jalallaan siten, että tikut lentävät mahdollisimman kauas laudasta. Etsijä jää keräämään tikkuja, jonka aikana muut juoksevat ripeästi piiloon.

Kun etsijä saa kerättyä kaikki tikut takaisin laudalle, hän huutaa "Kymmenen tikkua laudalla" ja lähtee etsimään piiloutujia. Kun etsijä näkee jonkun piiloutujan, hän palaa takaisin laudalle ja lausuu tämän nimen esimerkiksi "Ellin nimi laudalla" tai "Elli nähty". Leikki jatkuu niin pitkään, kunnes kaikki piiloutujat on löydetty ja nimet on lausuttu laudalla. Leikki voi jatkua, jos joku piiloutujista ehtii pompauttaa tikut laudalta, ja vapauttaa samalla kiinni jääneet ennen etsijän paluuta laudalle. Leikkijät piiloutuvat uudelleen ja etsijä kerää tikut laudalle.

-Myllyneva-

VÄRI

Värissä yksi leikkijöistä on kysyjä ja muut asettuvat hänestä sopivan etäisyyden päähän riviin. Kysyjä sanoo jonkun värin. Kaikki ne rivissä olevat, joilla on kyseistä väriä päällään (vaatetus, hiukset, silmät tai asusteet), saavat astua eteenpäin kyseisen askelmäärän, kysyjän määräämällä tavalla. Tapa voi olla esimerkiksi pupun loikka, kaksi kengänmittaa tai hyppyjä yhdellä jalalla. Kysyjä jatkaa eri värein ja tavoin niin kauan, että joku leikkijöistä saavuttaa hänet. Ensimmäisenä kysyjän luokse saapunut leikkijä, vaihtuu kysyjäksi.

-Myllyneva-

“Isovanhemmat ovat kuin myös rakentaneet kaarnalaivoja, vuolleet pajupillejä ja leikkineet käpylehmillä.”

Asemakadun päiväkodin eskarilaiset suunnittelivat ja toteuttivat syksyn 2016 toimintakaudella koko perheen liikunnallisen pihapäivän, joka järjestettiin Joulun avaus- juhlan yhteydessä yhdessä Asemakadun päiväkodin vanhempaintoimikunnan kanssa. Tapahtumaan kutsuttiin sekä vanhemmat, että isovanhemmat. Tapahtuman järjestäminen liittyi sosionomiopiskelijoiden opinnäytetyöhön, jonka tarkoituksena oli luoda lapsille mahdollisuuksia osallisuuteen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa.

Opinnäytetyön toisena osana oli osallistaa lapsien lisäksi vanhempia ja isovanhempia osaksi päiväkodin toimintaa. Heille lähetettiin lyhyt kysely lapsuuden leikeistä. Leikit on koottu tähän pieneen Leikitäänkö kirkkistä? - lehtiseen, joka jää Asemakadun päiväkodin aikuisten käytettäväksi, esimerkiksi kannustamiseen liikkumaan ulkona eri tavoin lasten kanssa.

Lähteet:

Asemakadun päiväkodin vanhempien kertomuksia lapsuuden leikeistä 2016.

Myllyneva, M. & Nordenswan, N. 2010. MYMEMO. Perinteiset pihaleikit.
Helsinki: Kureeri

Yhteishyvä 2014. Arjen apu. Ohjeet lasten pihaleikkeihin. Viitattu 12.12.2016 <https://www.yhteishyva.fi/arjen-apu/ohjeet-lasten-pihaleikkeihin-tervapata-peili-ja-kirkonrotta/05343311>